

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioannis Schildi[i] De Caucis

Schild, Johannes

Lvgd. Batav., 1649

Liber Primvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13007

IOANNIS SCHILDI
D. E.
CAUCIS,

Nobilissimo Veteris
GERMANIÆ POPULO,
LIBER PRIMVS.

C A P. I.

De nomine Caucorum. *Id in Germania superesse, audaces ac impavidos notans. Aliarum exempla gentium afferuntur, quæ ex suis delegere nationibus, quæis aut vitii alicujus, aut virtutis, affricarent appellationem. Cauci aliàs Chauci, & Cauchi. Cayci Lucano scribuntur & Claudiano. Rationes ejus scriptionis investigantur. Ad Ebraismi fontes acceditur.*

CAUCORVM scripturam ante Chaucos, vel Cauchos, habenti grande sese aperit, ab ipso nomine populi, claritudinis documentum. Quippe eam animorum præ se Cauci nobilitatem

A

tem

tem ferebant, ea de se omnium fruebantur opinionone, ut, prolato Cauci nomine, magnum aliquid & excelsum audienti repræsentaretur. Etenim in hæc tempora durat ea loquendi formula Germano, quâ hominem spiritus & animositatis immodicum einen Raug appellat. Quemadmodum singuli ferè populi suarum aliquas nationum habent, & exterarum, quæ vel vitiis, vel virtutibus cognitiores, libenter ad risum, aut admirationem, in ore famæque omnium versantur. Gallis sæpiusculè sui copiam facere Vascones coguntur, atque Britones. Belgæ, obfirmatam alicujus constantiam laudaturo, tritum ac vulgarium est, 'tis een **Batabier** / ob priscos ejus nationis animos: sicuti desultoriam comiter objurgaturo levitatem, illud haud rarò placet, 'tis een **hiluchtigen Griek** / ob vitium apprimè domesticum Græculis ac familiare. Et Fennorum Lapponumque nec spei nec metus capacia pectora, qualem sui mentionem sermonibus hominum intulerint, ex quo Septentrionis arma Germania persensit, satis unicuique nostratum est manifestum. Absque hac esset interpretatione, magnitudinem ejus populi, de quo scribimus, imprimis extollente, parum utique interesse ejus existimarem, Chaucorumne an Caucorum nomine posteritati noscerentur. Constat enim,
ejulce-

ejuscemodi minutiarum indiligentem consi-
gnationem haudquaquam religioni sibi liber-
rimam duxisse vetustatem. Præterquam quòd
dialectos quoque, pronunciationis duces at-
que scriptiois, obtendere tantillæ varietati
licet. Ut jam minùs quoque Plinii scripturam
sollicitemus, ac Ptolemæi, qui *Cauchos* edi-
dère. Quanquam Poëtæ Lucanus & Claudia-
nus, qui *Caycos* trisyllaba voce cecinère, haud
sunt indicti nobis abituri. Lucanus incogitan-
tiæ librariorum, vocales *y* & *u* inscitè permut-
antium, suam debeat expressionem: sicut ii-
dem τ *i* & *y* sæpius sibi transpositionem in-
dulsère: ut in *Limyra* pro *Lymira*, in $\Gamma\tau\acute{\upsilon}\kappa\eta$ pro
Utica: & in inscriptionibus est *Lybica* pro *Li-
byca*. Claudiano, quòd $\delta\mu\theta\lambda\epsilon\chi\upsilon\varsigma$ Lucani, quàm
Historicorum, stare iudicio maluit, dicam
haud censeo scribendam. Quod si, cum ma-
gnis viris, apices eo tempore Græcorum cre-
dimus ignorasse libros, haud paullò meliùs al-
tera conjectura procedet. Cùm enim $\kappa\alpha\upsilon\gamma\iota$ in
iis deprehendissent, non $\kappa\alpha\upsilon\gamma\iota$ legère, sed à se
punctis, divisionis indicibus, adjectis $\kappa\alpha\upsilon\gamma\iota$.
Quæ lectio subrepsit instinctis à Phæbo, ac
proin majora molientibus, tum quòd apud
dictatorem suum, *Æneidos* I X. *Caycum* *Teu-
crum* reperissent, tum quòd *Cayci* *Lydorum*
fluvii, Græcis vatibus decantati, meminissent.

Sed, quod difficile nonnullis est, è tali modum retinere sapientia præstat. Namque si vela permittere conjectationi lubeat, quidni Cauchorum nomen ad Ebræorum fontes non quidem obtorto collo rapiam, sed leni ac facili originatione deducam? Illis כוחים *cochim* sunt vires, robora: quæ vox non similis, sed planè eademi est illi autoribus adamatæ, si in efferendo præcos æmulère: qui כּוּ אוּ, quod nunc geminato sono extendimus, in simplicem טּ o transire subinde malebant: adeò ut plurimis eorum Cauchi non alii fuerint, quàm Cochi. Prætereo, quòd, cùm Germanos ex גרים עיים *gerimanim* jampridem vir eruditus exsculpsit, quasi tu dixeris *inopes advenas*, si remps mihi jus esse debeat in Cauchis. Multa & alia tradere de vocis etymo promptum erat, quibus ordinem rerum morari, haud sanè operæ precium videbatur. Itaque in ipsius populi originibus investigandis exerceamur.

C A P. II.

De originibus Cauorum. *Arduum esse, gentium reperire primordia. Tantò magis animos nostros ad indagatationis excitari laborem. Asia populorum mater. Ex ea defluxisse Cauos. E qualibet affinitate vocum ordia populorum venari, frivolum. Caucones & Peloponnesi, & Ponti incolæ. Vtrorumque sedes. Vtrique Strabonis atate nulli. Causa desideratorum. Ad Ponticos*

ticos origines nostratium referuntur. Caucones non alii, quàm Cauci. Tempora Cauconum migrationis eruuntur. Aptè ad Gallorum, in Asia dominantium, reduci tempestatem. Iis Bithyniam cessisse, cui Caucones innexi. De tripartito eorundem imperio. Tolistobogii migrandi Cauconibus attulère necessitatem. Iter horum in nostra, seu terrâ, seu mari. Heneti seu Megaloburgenses, uti nunc nobis, sic antiquitus in Asia vicini. Communi eos cum Cauconibus exilio videri transportatos.

Quemadmodum magna flumina, leni primum tractu à fontibus suis labentia, sed effuso paullatim impetu crescentia, per vasta terrarum immensis præcipitantur meatibus, ac diverticula quidem non negant intuituris, ceterum capita atque scaturigines suas identidem subducunt investigaturis: ita numerosissimorum gloria atque magnitudo populorum, licèt ex se natas haud abscondat usquequaque colonias, sui tamen exortus atque primordia, densis utplurimum obsepta tenebris, anxie scrupulatimque prohibet inquiri. Rursum, veluti rapidioribus actæ torrentibus aquæ, aut, quæ celebratissimas lambunt diffinduntve regiones, ipsa fontium suorum ignorantiam curiosorum sollicitant desideria spectatorum: sic populi, qui vel ipsi clari validique, vel accolæ vicinique clariorum essent ac validiorum, ad initia sua qualibuscunque persequenda vesti-

giis; ingenia deprehenduntur invitasse plurimorum. Hi verò cum æstuarent, & cetera suspicionum infirmis sustentari destinis viderent, ad Asiam, tanquam ad favissam nationum atque matricem, suarum ambages atque dubia direxere conjecturarum. Neque nos ex hoc campo pullulantis, ac sensim ad reliqui orbis extrema delatæ mortalitatis, exigere Cauco- rum ordia sustinemus. Quanquam promiscuè quamlibet aut spem, aut speciem opinionis ostentare, & inania prænsumendo nequicquam, disponere nobis flexus quosdam fugimus, quos relegere cum molestia debeamus. Cujusmodi sanè foret hallucinatio, si, Cauchorum originem ruspaturus, longum iter ad Chinensis regni *Cauchinchina* vel *Cochinchina* meditarer, ac, sicuti Celtiberiam, Francosueriam, Syromediam legimus, ita ex Cauchin & China coalitum terris istis impositum esse vocabulum divinarem. Plinio describente, lib. VI, cap. XXVII. *Tigris divisus in alveos duos, altero Meridiem ac Seleuciam petit. Mesenea perfundens, altero ad Septentrionem flexus, ejusdem gentis tergo campos Cauchas secat.* Regnum Orientalis Indiæ Malabar urbem cum homonyma provincia *Cochin*, & in ea *Brimaen* agnoscit: sicut ejusdem Indiæ Pegu cum cognomine regione *Bremam* videt. *Albie* fluvium *Perfa*, *Cuchiam* & *Hoyam*

Hoyam oppida, nec non, in extimo recessu sui, aliam Bremam Tartarus Asiaticus habet. Eadem nomina non nesciunt terræ Cauchorum. Sed enimvero non ea nos tenebit amabilis infania, neque sic favebit sibi atque applaudet imprudens temeritas, ut propterea vel Indos, vel Chineses Tartarósvē Cauchorum patres dici postulemus atque profatores. Exulare iustis, quæ rationibus conjecturisque destituta melioribus, vim haud capiunt ex ipsa frugalitate, laborem vestigationis mittere aliquatenus in compendium licebit. Cauconas & Peloponnesi, & Ponti facit incolas Strabo. Peloponnesiaci non unum, intra Isthmum, implevère tractum. Libro VIII. Λεζομύρων δὲ πινών ἐν τῇ Τριφυλίᾳ Καυκόνων πρὸς τῇ Μεσσηνίᾳ, λεζομύρης δὲ καὶ τῆς Δύμης Καυκωνίδου ὑπὸ πινών, ὅτι δὲ καὶ ποταμὸς ἐν τῇ Δυμφίᾳ μετὰ τὴν Δύμησιν καὶ Τριταίᾳς, ὃς καλεῖται καὶ Καύκων Φηλυκῶς, ζήϊσι καὶ πρὸς τῆς Καυκόνων, ὡς μὴ διπλοὶ λέγων, οἱ μὲν πρὸς τὴν Τριφυλίαν, οἱ δὲ πρὸς Δύμην καὶ Ἡλίον, καὶ τῆς Καύκωνα. Hoc est, Cum autem in Triphylia ad Messeniam quidam perhibeantur Caucones, & Dymen nonnulli Cauconida appellent, sitque etiam fluvius in agro Dymæo inter Dymen & Tritæam, qui & feminino genere Caucon vocatur: de Cauconibus querunt, annon bifariam dicantur, aliique sint in Triphylia, alii circa Dymam, Elidem & Cauconem. Ubertim deinceps super ea controversia disceptat, cujus exitus atque coronis

8 IOANNES SCHILDIVS
disceptationis est, ut divisos in Pelopis insula
fuisse Cauconas demonstret. Hos intelligit a-
pud Homerum, Mentoris induta formam, Mi-
nerva, Odyss. γ.

Νῦν, ἀπὲρ ἠᾶθεν μετ' Καυκῶνας μεγαθύμους
Εἴμι, ἔνθα χρεῖός μοι ὀφέλλε).

*Sub lucem cras magnanimos Cauconas adibo,
Namque ibi debetur mihi nomen.*

Pontici Parthenium tetigere. In Ponti histo-
ria, lib. XII. Παρήκειν ἀφ' Ἡρακλείας καὶ Μαριανδυ-
νῶν μέχρι Λευκοσύρων, ἕς καὶ ἡμεῖς Καππαδόκας προσα-
γορεύομεν· τὸ δὲ τῶν Καυκῶνων γῆς τὸ πρὸς τὸ Τήιον μέχρι
Παρθενίς. Id est, *Ab Heraclea & Mariandynis eos
porrigi usque ad Leucosyros, quos etiam nos Cappa-
doces appellamus: esseque Cauconum gentem, que
est circa Tejum usque ad Parthenium flumen.* Sic
ille fines eorum ex fide Callisthenis regit,
paullo antè professus, de Cauconibus scripto-
rum in diversa distrahi sententias. Haud enim
de facili consignantur eorum situs atque ter-
mini populorum, qui vel publicis transporta-
tionum exiliis ejecti, vel fato excidii adven-
tante deleti, memoriam sui atque mentionem
eadem secum involvère ruina. Qualem Cau-
conibus utrisque vastitiem incubuisse, jam tunc
suo, id est, Augusti Cæsaris ævo, & è Ponto,
& è Peloponneso stirpitis excisis, testatum
aliquotiens idem Geographus reliquit, qui,
gente

gente Cappadox, nationis quondam vicinæ non potuit ignorare penitus internecionem. Caussam verò desideratorum, præsertim in Asia, Cauconum tum ad repetitam identidem ablegationem coloniarum, tum ad bellicarum sævitiam refero tempestatum. Sanè Ponticorum Cauconum traduces atque sobolem esse Peloponnesiacos, idem Strabo lib. VII. luculenter aperit, quo loco barbaros, & in iis Cauconas, universam ferè primitus insedisse Græciam prodit. Barbarorum verò Cauconum nomine non alios, quàm Ponti priscos intelligit infessores. Atque his demum, carpente veritati simillimum iter suspicione, nostrorum acceptas ferre non veremur origines Cauconum. Nec est quòd quisquam, discrepante vocum terminatione, frangi atque debilitari sententiæ nostræ machinamentum putet. Sunt enim iidem Caucones, qui Cauci: quemadmodum Franci leguntur & Francones, Gothi & Gothones, Hassi & Hassones, Pictavi & Pictavones, Frisii & Frisones. Illos gentis nostræ conditores, quando reliquere patriam, ac quæsiuere, non intestinæ submovere dissensiones, non pestilentia, aut frequens terrarum hiatus, aut aliqua intoleranda infelicis soli vitia profligavere, sed Bellonæ terrores, hostilibus armis elapsos, in dissita terrarum, spoliatos suis, ex-

pulêre. Quâ id ætate contigerit, tacente scriptorum senatu, decernere vetamur: sed per anfractus quosdam, haud sanè nimis implicitos atque intricatos, ad proximam verò e-niti atque eluctari non vetamur opinionem. Galli, cùm non caperent eos terræ, quæ genuerant, Græciam Macedoniâque ferro protrivêre, mox Asiaticarum spe famâque capti deliciarum, cum ad Hellespontum usque copias promovissent, navibus acceptis, breves interfluentis freti moras irriferunt, & in fortunatas Asiæ terras populatorem exercitum immiserunt. Ibi nullo non genere grassati crudelitatis, quacunquè latè volitantia spargerent arma, cæsis indigenis aut ejectis, vasta omnia mœstâque dedêre. Livius lib. xxxviii. *Vt clarior nobiliôrque victoria Romanis de rege Antiocho fuit, quàm de Gallis, ita letior sociis erat de Gallis quàm de Antiocho. Tolerabilior regia servitus fuerat, quàm feritas immanium barbarorum, incertusque indies terror, quo velut tempestas eos populantes inferret.* Cursum prosperè succedentis expeditionis & statim, ut fit, exceperat fama, & deinceps aperuerat. Itaque plures exciti fedibus suis Galli, quos prædæ sollicitaverat ubertas, auxêre popularium numeros, & alteram propemodum in Asia Galliam vidêre. Justinus lib. xxv. *Gallorum ea tempestate tanta fecundita-*

*eunditatis juvenus fuit, ut Asiam omnem velut
 examine aliquo implerent. Iam propius intueri
 publicum Cauconum exilium licet. Eodem
 libro Justinus: In auxilium à Bithyniæ rege in-
 vocati, regnum cum eo partâ victoriâ diviserunt:
 eamque regionem Gallograciam cognominaverunt.*
 Ea partitione, quæ versus Orientem ac Pa-
 phlagoniam procurrebant, Gallos accepere
 dominos: isti autem lateri Bithynorum innexi
 erant atque immisti Caucones. Atqui dubium
 esse vix ulli potest, quin ferox atque aspera na-
 tio pristinos laceraverit assiduò colonos, ex se
 repositis recentem firmatura dominatum.
 Quod & alio propemodum evincere possu-
 mus argumento. Cùm enim triplici vastator
 populus natione constaret, Tolistobogiis,
 Trocmis, Tectosagis, in tres denique partes,
 quò cuique populorum suorum vectigalis fo-
 ret, Asiam discerpfit. Trocmis Helleponti ces-
 sit ora, Tolistobogii Æolida atque Ioniam,
 Tectosagi mediterranea sunt sortiti regionis:
 & stipendium tota cis Taurum Asia exigeba-
 tur. Ipsi verò conjunctim, quò, confines uni-
 tique, hæctenus invictam tuerentur armorum
 felicitatem, circa flumen Halyn, sedem sibi de-
 legere. Quorum Tolistobogii, propè Sanga-
 rium fluvium, lateribus ac tergis inhæserunt
 Cauconum. Igitur priores inter atque recen-
 tiores

tiores deprehensis Gallogræcos, quid restabat aliud, nisi ut afflictæ gentis trahentes reliquias, necessitate & victoris metu, longinquis in oris aliam sibi vel pararent patriam, vel invenirent? Hinc, Cauconibus exturbatis, in hunc modum Galatiæ seu Gallo-græciæ limites Poëta finivit:

Intravêre Asia fines: prope littora Ponti

In gentem crevêre novam, quæ tenditur usque

Ad juga Pamphyliûm, Garamantica sidera contra,

Inter Cappadoces posita, & Bithynica regna.

Ergo nostris sese terris intulerunt ab Asia Cau-
ci, ac pro Sangario Albim, pro Parthenio li-
bavêre Visurgim: seu Ponto Euxino cis Tau-
ricam transmisso Chersonesum, immensas
Sarmatarum perreptavêre solitudines, donec
fessos itinerum sinus acciperet Codanus: seu
per Propontidem & Archipelagum mare in-
gressi sunt internum, & Herculei freti contem-
tis angustis, ipsum tentaverunt Oceanum: do-
nec longo errore jactati navigationis, ibi con-
sedêre, ubi vel rerum eos inopia deposuit, vel
inane solum ad sui culturam atque possessio-
nem invitavit. Omitti, in hac disquisitione,
citra piaculum nequit, quod ii, qui quondam
in Asia Cauconum imminuêre finibus, ne ho-
die quidem multo recedunt ab iis intervallo.
Ecce enim Heneti, qui agros insidere Megalo-
burgen-

burgensium feruntur, quondam Paphlagonum, qui ad Orientem Cauconibus opponebantur, ἀξιολογώτατον φύλον habebantur. Strabo lib. XII. τὸ δὲ μάλιστα ὁμολογούμενον ἐστὶ, ὅτι ἀξιολογώτατον ἦν τὸ Παφλαγόνων φύλον οἱ Ἐνετῶν, ἐξ ἧς ὁ Πυλαμένης ἦν καὶ δὴ καὶ σωεσφάτουσαν αὐτῶν ἔτι πολλοὶ ἀποβαλόντες δὲ τὴν ἡγεμόνα, διέβησαν εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Τροίαν ἄλωσιν· πλανώμενοι δὲ εἰς τὴν νῦν Ἐνετικὴν ἀφίγοντο. Hoc est, *Id maxime in confesso est, primariam Paphlagonum gentem fuisse Henetos, è qua fuerit Pylamenes, quem & plurimi horum ad bellum fuerint secuti: qui, eversa Troja, amisso duce in Thraciam abierint, vagatique deinde in Venetiam pervenerint.* Mox ea de causa Henetos existimat defecisse, adeò uti nullos amplius Paphlagonia nòrit. At, effusa in Italiam colonia, credibile quidem est, accisam esse sobolem ejus gentis atque magnitudinem: ceterum vix veri speciem præbet, una ista solaque profectio, numerosum populum ab avita tellure subductum penitus atque sublatum fuisse. Quin & ipse Strabo, loco producto, non omnes, sed plurimos militiam indicat amplexos. Et omnino relictos Alexandri victoriæ lustravêre. Curtius lib. III. *Iamque ad urbem Ancyram ventum erat, ubi numero copiarum inito, Paphlagoniam intrat. Huic juncti erant Heneti: unde quidam Venetos trahere originem credunt: omnisque hæc regio paruit*

paruit regi, datisque obsidibus, tributum (quod ne Persis quidem tulissent) pendere ne cogerentur, impetraverunt. Prope igitur est ut credam, Henetæ gentis superstitantes eousque reliquias, sociatis cum finitimo Caucone consiliis animisque, patriam populabundorum impotentia permisisse Galatarum, ac, quemadmodum vicinas in Asia regiones incoluerant, ita rursus novarum sedium reluctaturam hostibus affectasse vicinitatem.

C A P. III.

De finibus ac sede Caucorum. *Strabonis, Ptolomai, Taciti finitiones. Mutuus metus interdum pro termino. Albis & Amisia limitatores fluvii. Antiqua Chaucidis ambitus ad nostri temporis faciem accommodatus. Regiones populique modernæ Chaucidis. Fatum stemmatis Delmenhorstani, & Archaiopyrgici. Rectè Ptolomæo Chaucos Majores ad Albim locari, ad Amisiam minores. Responsum viro docto, qui uno atque altero argumento designationem Ptolemæi labefacere conatur. Caulcos Straboni vocari Caucos minores. Et Ampsanos, Aemslandiam colentes.*

CUM universa veterum Germania dispari circumscribatur ambitu, aliis exporrecta prolatâque licentiùs, aliis arctata brevioribus & contracta spatiis, mirum hercule nequaquam foret, ejus terræ, quam summus exhibendam, latere nos ac fugere curatam delineationem,

tionem. Quippe Chaucis & longiùs ab Oriente Meridiè que femovetur, & serò demum exteris patefacta laceffentibus, apertiore cœpit indies fama noscitari. Est tamen quod gratiam eruditæ habeamus antiquitati. Strabo lib. VII. Oceani nos prætexi littoribus ostendit. Curatius aliquantò Ptolomæus lib. II. *Τὴν δὲ παρακειμένην κατέχουσιν ὑπὲρ μὲν τὰς Βρυκτέρας οἱ Φρεΐτιοι, μέχρι τῆς Ἀμισίας ποταμῆς· μετὰ δὲ τὰς Καῶνας οἱ μικροὶ, μέχρι τῆς Οὐϊστέρας ποταμῆς· εἶτα Καῶνας οἱ μείζους, μέχρι τῆς Ἀλβίου ποταμῆς.* Id est, *Loca verò juxta Oceanum supra Bructeros tenent Frisii, usque ad Amisiam amnem: post hos Cauchi minores, usque ad Visurgim amnem: deinde Cauchi majores, ad Albi usque flumen.* At omnium curatissimè Tacitus: *Haecenus in Occidentem Germaniam novimus. In Septentrionem ingenti flexu redit. Ac primò statim Chaucorum gens, quanquam incipiat à Frisii, ac partem littoris occupet, omnium, quas exposui, gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos usque sinuetur.* Exposuerat autem Angrivarios, Chamavos, Dulgibinos, quæis addit postmodo Cheruscas: ac proin horum omnium lateribus populorum obtendebantur, donec sinuoso Cattorum in confinia procurfu finirentur. Cujus aucti sunt accessione sinuationis, quando Nerone Imp. & Val. Messalla Coss. anno, post missum orbi Servatorem, quinquagesimo octavo,

octavo, pulsos sedibus suis Ansibarios adja-
 centium populorum reliquere miserationi: qua
 de re legere licet Annal. XIII. Et ab exposi-
 tis quidem nationibus vel modicorum distin-
 guebat eos annium interventus, vel mutua
 formido, quæ inter æquè potentes terminus
 est ac repagulum. Quod de nostris, Cheruf-
 corum cum primis ad spectu crediderim: qui
 diu bellica laude florentissimi, non tantum in-
 signi inter accolas celebrati sunt æstimatione,
 verum etiam frenatori orbis populo aliquando
 graves exstiterunt ac metuendi, donec nimiam
 ac marcescentem pacem sic illacessiti nutrie-
 runt, ut, qui olim boni æquique Cherusci,
 inertes ac stulti Corneliano seculo vocarentur.
 Obstaculi non nihil invasuris Albis & Ami-
 sia minabantur, quorum hic ab occasu Solis
 hiberni Frisios, ille ab ortu Solis æstivi Fosos
 Taciti, sive Saxonas Ptolemæi à Chaucis aver-
 runcabat. A Septentrione vastis eos fluctibus
 Oceanus tundeat. Atque hoc quidem in uni-
 versum, ex mente profatūque veterum, cir-
 cumdare queo Chauco fines. Hodie, quantum
 per mutatas temporum pariter ac gentium vi-
 ces conceditur, in hunc modum signare Chau-
 ciæ telluris ambitum licebit. Post Oceanum,
 ex fluviis limitatoribus Albis Dithmarfos no-
 bis ostendit ac Stormaros, Amisia Frisios, quos
 vocant,

vocant, Occidentales. Deinceps Amisiam adimente nobis aut Lœda aut Hasio flumine, sensim versus Austrum, in Chattos usque sinuamur: donec, recurrente ad Visurgim limite, partem sui Chaucis Mindensis permittit Episcopatus. Hinc Visurgis littora legimus, usque dum Allari, paullum infra Ferdam Visurgi semiscentis, prospicere liceat è propinquo confluentes. Denique, Allarum inter & Albin, Ferdenses aut complectimur, aut dextimos relinquimus, at Luneburgensium, Hamburgum usque, præterimus indubitatò principatum. Hujus spatium latifundii, quod *immensum* non dedignatur appellare Tacitus, Bremensem comprehendit Archiepiscopen, Episcopes verò Mindensis obversam Boreæ portionem: tum Frisiam Orientalem, ac, præter hanc, tractus Comitatum titulo decoros, Oldenburgensem, Delmenhorstanum, Depholtensem & Hoyensem, sed Cis-Visurganum: denique præfecturam, porrigente Monasterii præfule, Wilderhusanam, nec non Cloppenburgium Vechtámque. Rursum Chaucis, quæ Bremensis audit, Oldelandiam, Hadeleriam, Kedingiam, Wursatiam, & amplissimum patriæ nobis civitatis territorium habet. Orientalem Frisiam implent Translædani, Mormerii, Longani, Amasani, Broecmerii, Auricani,

B

Nor-

Nordani, Harlingii, Wangri, Ostringi, Ruffri. Oldenburgicum nomen amplectitur Stadlandus, Butjadus, Morimius, Stedingius. Hoyenses ac Depholtenses jampridem vetustissimæ nobilitatis amisere Comites, corripiente conterminorum unoquoque, quod suæ putabat opportunum dominationi. Delmenhorstana verò profapia, paucorum, cum hæc commentabamur, præeunte mensium intervallo, unà cum cælibe extincta est exspiravitque Palatino, prole sexus destituta melioris. Idem Archaiopyrgica fatum opperitur, si præcipi futura queunt, regali domui Comitatus, titulo debitarum hereditatem transcriptura ditionum. Ita rerum sese volubilitas habet: quotidie aliquid in tam magno orbe mutatur, & ut assiduis agitantur populi vicibus, ita dominatricium familiarum occidunt aliæ, resurgunt aliæ, quibusdam, evulso stipite, rami, quos ex se fuderant, spem perpetuitatis ostendunt. Porro autem, qui Bremensi clauduntur diœcesi, Majores Chauçi, qui cetera dictarum nobis incolunt terrarum, Minores soliti sunt antiquitus appellari. Similem Busacteri, Frisii, aliique prisce Germaniæ cultores admisere distinctionem. Et, si non ab hominibus modò, sed ab ipsis exempla regionibus expectes, Poloniam, Scotiam, Britanniam, Majorem legimus & Mino-

Minorem. At nequaquam pedibus in eruditissimi viri sententiam ibo, qui Germaniæ Antiquæ lib. III. cap. XVIII. dicam putat impingendam Ptolomæo, quòd ad Albim Majores, ad Amisiam Chaucos locaverit Minores. *Quippe*, inquit, *quum universa gens inter Amisiam & Albim, tanquam cuneus in Chattos usque, ex sententia Taciti debeat sinuari, certè major ejus pars est citra Visurgim, minor verò ultra.* Sed enim vero sæpe non ex terrarum, quas occupant, amplitudine majori minorive, sed *ex modo virium*, Majorum Minorumque sunt æstimandæ diribitiones. Sic paullò ante, quàm Chaucos ordiretur, de Frisiis Tacitus: *Majoribus minoribusque Frisiisque vocabulum est, ex modo virium.* Aliud argumentum. Corbulo, memorante Annalium undecimo, natione pacata Frisiorum, misit, qui majores Chaucos ad deditionem pellicerent: probabile est autem, ad proximos eum finitimosque misisse. Hi igitur pro majoribus habendi sunt Chaucis. Atqui, nonne proximorum, sed minorum, præ se ferendo contemptum, consultius utique putavit, hortari ad deditionem longiùs quidem absitos, sed majores, ut fiduciam virium, & spem utriusque subjugandæ nationis ostentaret? Nota videlicet arte ducum, qui famâ stare bella sciunt; &, quam experti sunt in tentatis, ean-

dem, auspice rumore, felicitatem in tentandis antecapiunt. Adjice, quòd ante lustra non multa Drusum Tiberiumque, militari gloria nobile par fratrum, majores etiam Chauci aut fenserant, aut expaverant. Sustineatur itaque de Ptolomæo judicium, atque omnia nobis integra serventur. Strabo: *πρὸς ἃ τὰ Ὠκεανῶ Σικαμβροὶ τε, καὶ Χαῦβοι, καὶ Βύκτεροι καὶ Κίμβροι, Καύχοι τε καὶ Καῦλχοι, καὶ Καμφισαῶν καὶ ἄλλοι πολλοί.* Id est, ad Oceanum Sicambri, Chaubi, Buctari, Cimbri, Cauci, Caulci, Campsiani, & aliæ plures. Princeps harum literarum Casaubonus, quæ Caulcos istos terræ ceperint, quidve faciendum illis sit, ambiguus hæret. Quid si, formula vocis *καυχοισικῆ*, Caulcos non alios esse dicam, quàm Caucos minores? Ut enim Majores *Kautzen*, sic Minores *Kautzel*, vel ad similem sonum alludente vocabulo, cogniti usurpatique fuere. Nihil autem solennius primis rerum Germanicarum scriptoribus, quàm undecunque prompta gentium nomina, pro libitu suo, judiciive copia, profari. Cujus hallucinationis facilem in iis sperare veniam debent, quæ ad Albim vergerent, ultimum fluviorum, quos Græca Romanaque notitia complectebatur. Præterea nusquam alibi Majorum Minorumque commemorat Strabo Chaucorum: & hoc loco, quo Caucos Caulcosque delibat, junctim

junctim eos, nulla aliorum interposita populorum mentione, delibat. Eidem verò maximo virorum assentior, eosdem esse divinanti Campsianos, qui deinceps Ampfanorum nomine, eorum innectuntur recensio, quos, velut ulciscendo domitos Quintilio, populo Romano triumphator Germanicus exhibuit. Sicut Australis Hollandia Rhinlandiam videt ac Maeslandiam, nec non regionum plures suorum aliquid secernere comperiuntur arborum, cui ex flumine, quo lavantur, induere privam liceat appellationem: ita pars Frisię Orientalis, quam lambit Amasus, Aemslandię domestica notescit indigitatione. Hanc oram Strabonis impleverunt Ampfani, sive laxiùs malis, Amasani, Minorum portio natióve Chaucorum.

C A P. I V.

De terrę indole. Cyri dictum, aspera terrarum laudantis. Univerſa quondam Germania rigoris atque tristiſtia filia. Ingenia hominum ad ſimilitudinẽ cœli ſolique ſui horrere. Chaucia telluris antiquus horror. Politicorum ſententia, de urbibus in ſterili tenuique ſtruendis. Gallos, Cauconum ſedibus infuſos, Aſiatici ſoli luxuria fregit. Vultus terrę noſtrę, qualem nunc gerit, exhibitus. An vinum ferre queat, anquiſitum. Commerciũ patet, in Oceanum projecta. Ut alia omnia, ſic terram quoque ſuas experiri vices & immutationes.

PERSIS quondam, rerum ad se translata sum-
 ma, contendentibus, ut horrenti, quod
 tum fatigabant, solo lætius aliud ac feliciter
 mutarent, annuit quidem Cyrus, sed admoni-
 tis, ut dehinc succumbendum sibi, profligata
 virtutis æstimatione scirent: φιλέειν γὰρ ἐν τῇ μα-
 λακῶν χώρων μαλακὰς γίνεσθαι· ἔγάρ τοι τὸ αὐτῆς γῆς εἶναι,
 καρπὸν τε θωύμασθον φύειν, καὶ ἄνδρας ἀγαθὸς τὰ πολέμια.
 Id est, *Ex mollibus enim regionibus molles homines
 nasci solere. Neque enim ejusdem esse terra, fru-
 ctum egregium producere, & viros in re bellica præ-
 stantes. Quemadmodum in fine operis testa-
 tum Herodotus reliquit. Non poterat igitur
 aut Chauco, aut ulli ceterorum exprobrari
 Germanorum patria informis terris, aspera cælo,
 tristis cultu aspectuque, vel, quæ truculentior An-
 nal. II. nostrarum exstat descriptio terrarum,
 truculentiâ cæli præstans. Enimvero locorum a-
 speritas hominum quoque durat ingenia, &
 fortior miles è confragoso sterilique, quàm ex
 miti ac delicato venit, in quo Cereris & Bac-
 chi certamina visuntur. Itaque Mattiacos, in
 mediterranea sitos Germania, quos neque ma-
 rinarum sævities afflabat aurarum, neque ni-
 mis Aquiloni propinquum frigus adurebat,
 terræ tamen suæ solo & cælo acrius idem Ta-
 citus affirmat animari. Quod potiori jure dici
 credique de Chauçis oportet, quos & Oceani
 pulsan-*

pulfantis tumor, & major Arcti vicinitas, ad dignam viris firmare potuit obstinationem. Præterquam quòd ubique paludum uligines, & inculta prospicerent ericetorum, atque in patria, nîl nisi patriam viderent. Pulchrè autem scriptor rei militaris Vegetius lib. I. c. III. *Nescio sanè, quomodo minùs timeat is mortem, qui minùs deliciarum in vita novit.* Ac fuerunt inter civilis sapientiæ primos, qui, ut temperantiam luxui, lasciviæque duritiem novorum civium anteponeret affluxus, malignis in locis & λεπτοχαισις, sicuti concinnè brevilocus Thucydides vocat, urbium auspicanda fundamenta differerent. De Gallis, qui priscis Caucorum sedibus incubabant, egregiè consul Romanus, apud Livium lib. xxxviii. *Duratos eos tot malis exasperatósque accepit terra, quæ copiâ rerum omnium saginaret. uberrimo agro, mitissimo cælo, clementibus accolarum ingeniis, omnis illa cum qua venerant, mansuefacta est feritas. Vobis me hercule Martis viris cavenda ac fugienda quamprimum amœnitas est Asiæ.* Paria de iisdem Gallogræcis in Epitoma rerum Romanarum Florus, lib. II. cap. XI. *Vt frugum semina mutato solo degenerant, sic illa genuina feritas eorum Asiatica amœnitate mollita est.* Non est tamen aut soli sustinentis, aut cœli tanta potentia lustrantis, ut viribus uti suis, & citra talia, exferere sese

liberrimarum natura nequeat animarum. Ista modico quidem, ac non planè nullo, circumagere nos impulsu queunt: imperium possidet corporis, omniumque functionum, sed imprimis sui dominus atque dictator animus. Est ubi mollissima tellus, clementissimumque cœlum strenuos produxerit ac Martiæ claritudinis amplexatores: alibi tristities atque squalor utriusque defidiosos aluit & enerves. Aliquando præruptarum rupium, & horrentium vagus incola sylvarum, venienti cessit ab Italia bellatori, ultrò rigorem suum barbaris inferre gestienti. Quamobrem non est quòd ingrata felicitatem nostram elevemus interpretatione, parentisque naturæ sic accipiamus immutationem, ac si pro aspera iniquaque facilem se benignamque præbendo, moribus insidias animisque struxisset. Sanè aër hodie neque nimio coctus ardore cœlesti, neque frigoris intolerandi, damnatus, optabili fruitur utriusque temperatione. Tepidæ sunt æstates: Libitinæ sacerdos autumnus non magis, quàm alibi, valetudini metuendus incolarum: verni temporis haud adspernanda varietas spectatur amœnitatum: ipsæ verò hyemes, quò plus rigoris ab imminentis astri trahunt inclemètia, eò puriores, & hominum sunt saluti conducibiliore. Solum frugum herbarumque, magna sui parte,
patien-

patientissimum, fecundissimum. Hortensem non multa fallunt olera culturam: advigilantem rara messis decipit aratorem. Non collium flexa requiras, non porrecta camporum: sed minimè omnium, immensorum latè viridantia desideres æquora pascuorum. Qua quidem gloria à multis retrò seculis Chauconum superbiit tellus atque enituit. Hinc Carolus Magnus in Diplomate, quod ad annum D C C L X X X V I I I. in Nemetensi eusum palatio, Bremensis exstitit initium atque fundamentum Episcopatus: *Septentrionalem Saxoniam partem, quæ est piscium ubertate ditissima, & pecoribus alendis habetur aptissima, pio Christo, & Apostolorum suorum principi Petro pro gratiarum actione devotè obtulimus, sibi que in VVigmodia in loco Bremon vocato, super flumen VVirraham Ecclesiam & Episcopalem statuimus cathedram.* Vinum propitia negaverit, an irata natura, turba dubitet abstemiorum. Neque tamen affirmaverim, sicuti nulla hæc conspicimus, ita neq; ulla posse lætitiæ datori Baccho torcularia dicari: quis enim extremam patrii tractus vim aut scrutatus est hæctenus, aut periclitatus? Diu posteros Chauconum generosi liquoris haud perinde usus affecit, humore ex hordeo aut frumento in quandam similitudinem vini corrupto, fictim expugnare doctos. Et, nî majorum insci-

tiam politior posterorum correxisset ætas, tota nunc non suum Germania vinum biberet: quippe quam, scriptorum florente manu Latiorum, penitus ignaram fuisse vindemiarum scimus. Chaucos verò meos, vineaticę tentantes eventum consitionis, nec terra videtur interpellatura, nec cœlum. Licuit enim observare, colles eidem ferè climati, quod Chauçi contuentur, nobilium esse genitores altorésque vinorum. Nec soli genus, quale vitibus pangendis lib. II. Tit. XIII. Palladius, & lib. III. c. XI. atque ex Julio Græcino cap. XII. Columella, deprecant, solum deserit destituitque Chaucorum. Denique botri pergularum vitium ac compluviatarum, quas creberrimas in iisdem lætissimásque videmus, ad eam gratæ dulcedinem maturitatis accedunt, ut aufuris, & sensim proficientes exspectaturis annos, haustum sui, pro suctu, polliceri videantur aut spondere. Nempe falsò plerumque loco credimus negatum, quod nostra loco diffidentia negat, nondum genio ejus, artibus admotis, & industriâ, placato. Veruntamen etiamsi Chaucidi negetur, apud se natam prælo domitare vitem, solari se tamen abundè præclaro situ sui potest, exoticis opportuna commerciis, & aut destinandis aliò subsidiis, aut opperiundis aliunde, in Oceani cupidissimè profiliens amplexus.

plexus. Hic vicinorum omne genus, hic fa-
poriferas aromatum delicias, & universim
ea, quæ precium à peregrinate capiunt, ape-
rit invchítque flagitanti. Cetera, quæ de-
sideriis, atque etiam recreationibus, famulari
cultoris queunt, affatim ipsa copiosèque parit,
benigna, mitis, indulgens, usibúisque nostris
semper ancillans, & optima fide credita sceno-
ra reddens. Quippe, quæ tantum veteris est
oblita faciei, quantum nunc reliqua diffidet
ab horrore veteri Germania. Sunt enim suæ,
quemadmodum populis, ita populorum susten-
tatricibus terris, attributæ divinitus immuta-
tiones. Quæ nunc arbuta frugifera, canásque
segetes educunt, olim dumis obsitæ sentibú-
que, inamœna visentibus spectacula præbe-
bunt: rursus, quæ nunc asperæ audiunt in-
cultæque, aliquando molli gremio semina re-
condent, ac multiplicata restituent: in iis po-
maria conferentur, prata sepientur, horti riga-
buntur. Quas nunc horrens asperat iniquúmque
cœlum, aliàs blandum mitigabit ac salubre:
& quæ grata nitescunt temperie, nequicquam
olim purum æthera liquidúmque requirent.
Aliæ pulso fugatóque mari, Neptuno de regni
sui possessione controversiam movent: aliæ,
frustra mari minitantes, pars factæ sunt ejus,
quod pellere conabantur ac fugare. Senecam
audi,

audi, sub finem Consolationis ad Marciam: *Vetustas non hominibus solum (quota enim ista fortuita potentiae portio est) sed locis, sed regionibus, sed mundi partibus ludet.*

C A P. V.

Vitia prisca Caucorum telluris, quae nondum penitus hodierna consumpsit. Etenim paludosa. Moer. Mariscus. Pallio Bremensis comparata dioecesis. Plurima cultores accepere paludes. Inter quos, Hollandos vel imprimis. De privilegio, quod animos illis addidit. Commoda, quae infelicitatem suam uliginosa pensant. Ut, quod hostilium mora sunt atque sufflamina machinationum: unde crevit Romano, circa Visurgim Albinque bellanti, labor. Item, quod alendo foco materiam praebent. Incerti auctoris Ἰαυροῦ Ἰσπυρῆ. Terra nostra incendium. Cujus exempla, cum Frisia, vidit Ultrajectum. Aliud alicubi terra nostra vitium, sed an vitium? Quod sylvestris. Bederkesana nemora. Voluptas è sylvis. Earum interpellata plurifariam continuatio refutat sylvestria nobis exprobraturos. Non posse, nisi mixtam inamoenis, amoenitatem aestimari regionum.

Quanquam delectabilem uberrimamque nostri temporis esse Chaucidem constet, ea tamen nequaquam dissimulanda nobis erunt, quibus ipsa, plurimum ab antiqua Germania discedens, antiquae tamen utcunque vestigia Germaniae servat. Nam & agrorum pratorumque laetitiam alicubi paludum humida dispungunt,

gunt, & horrentium opacitas sylvarum camporum displicet æstimatori. Sic autem de Germania Tacitus: *aut sylvis horrida, aut paludibus fœda.* Palustria & uliginosa *Moerasch*/ aut concisius *Moer* vernaculus sermo nominat: unde *Langemoer*/ *Kortemoer*/ *Loiermoer*/ & alia prætereunda paludū nomina, Chaucidis agnoscunt infessores. *Moer* fortèan à *mari* descenderit, uti *Moerasch* à *Marisco*, quod barbaro-Latinis usurpatum passivitus pro palude, tanquam maris diminutivum, linguæ non unius admisit genius, pro idiomatum inflexum variatūmque differentia. Nam & patulo diffusóque mari, ob stabilitatem, paludis aliqui circumdederunt appellationem: uti propterea lamæ ejusmodi lutosæ parvorum videantur accepisse marium appellationem. Utriusque Chaucidis comitantur hæ labes atque maculæ pulchritudinem. Major in medio sui, longo deformatur in hunc modum tractu, qui se totum prope creberrimis lacunis, & ericetis, relictum dolet: cùm ea, quæ Visurgis excipit Albisque, arboreis omnia fœtibus injussisque graminibus virescant. Unde non absurdam reperere comparationem, qui pallio Bremanam assimilatum ivère diœcesin, cujus quod utrinque præludit oris, holoserico superbiat aut bombycino splendore, quod plicatur interius atque confunditur, è filo sit textum

tum

tum festinatúmque Ievidensi. Senfim tamen uliginum expugnantur emendantúrve tædia, admiffa gnavorum opera cultorum, aut follicitata. Quales, ab antiftitibus nostris intromiffi, jampridem contigêre nobis Hollandi, acris laborúmque capax natio, & occasionum haud feignis. Fridericus in Tabulis ad annum MCVI. *Pactionem quandam, quam quidam cis Rhenum commanentes, qui dicuntur Hollandi, nobiscum pepigerunt, omnibus notam volumus haberi. Prefati igitur viri Majestatem nostram convenerunt, obnixè rogantes, quatenus terram in Episcopatu nostro sitam, hæctenus incultam paludosámque, nostris indigenis superfluam, eis ad excolendum concederemus. Nos itaque nostrorum usi consilio fidelium, perpendentes rem nobis nostrisq; successoribus profuturam, non abnuenda petitioni eorum assensum tribuimus, &c.* Majestatis sibi titulum adscripsit, adscribíve passus antiftes est, obsecutus ingenio seculi, quo paullò minùs anxie scrupulatúmque titulorum series atque magnificentia concipiebatur. Sic eorundem Imperatores temporum, in edictis suis, *celstudinis* adscivêre titulum, qui multum hodie prioris cedit assurgítque dignationi. Valent enim ejuscemodi verborum pompæ, verborum ad instar reliquorum, sicuti nummi, qui usui æstimum sui debent atque taxationem. Ceterùm, ut ad eam, quam de-

popo-

poposcerant sibi, curam alacres indefessosque spiritus afferrent, tributa sunt Hollandis privilegia quædam, & inter ea cautum, ut præfuli quidem nostro parerent, sed *ad synodalem justitiam & institutionem Trajectensis Ecclesie*: quæ tunc latè finitimis imperitando, Cis-rhenanæ pariter ac Trans-rhenanæ præsidebat Hollandiæ. Paludes autem, quas eò tempore nova donandas accepere facie, haud procul abjunctæ ab urbe Stada fuere. Sic enim Hartvicius Archiepiscopus in Diplomate quodam, ad annum MCXLIX. *Iustitiam, quam, affectabant, scilicet qualem Hollandiensis populus circa Stadium habere consuevit, concessi*. Interim eæ, quas nondum arboreta possident ac fruges, duobus amplissimis commodis opprobrium sterilitatis ulciscuntur. Primum est, quòd, tanquam munientis à natura derelictæ regionibus, objectu sui repentinos increpare queunt insultus. Unde Vellejus Patercul. lib. II. *Chaucorum gentem situ tutissimam dixit. & Hegesippus Saxoniam inaccessibleam paludibus, & inviis septem regionibus*. Quem sequitur Isidor. Originum lib. IX. c. II. *Saxonum gens in Oceani maris littoribus & paludibus inviis sita*. Eorum, qui ripæ prætendebantur Oceani, Saxonum nostri pars potissima fuerunt. Dictu propemodum incredibile est, quantum Romanus, cum Albim Visur-

gim-

gümque victricibus terrere conaretur copiis,
 incerta paludum, ac fallaces incusaverit cam-
 pos. Quanquam secundarum ambiguarúmque
 rerum sciens, eóque interritus, adversa sibi ta-
 men omnia putabat, cùm loca, nobilitanda
 præliis ac velitationibus, uligine profunda vi-
 deret, ad gradum instabilia, procedenti lubri-
 ca: cùm corpus lorica grave labaret, ac nihilo-
 minus inter undas librare pila cogeretur. Hinc
 Annal. I. Cæcinam, nostra prementem confi-
 nia, terruit dira quies: *nam Quinctilium Varum*
sanguine oblitum & paludibus emersum, cernere &
audire visus est, velut vocantem. Tum post mul-
 ta ludibria Cheruscorum, queis præliandi non
 insolitus inter palustria labor, enisæ demum in
 aperta & solida legiones, *clamore & impetu ter-*
gis eorum circumfunduntur, exprobrantes, non hîc
sylvas, nec paludes, sed aquis locis æquos Deos. Et,
 qui sequiora nobis tradidêre secula, nostris in-
 ferentes sese regionibus hostes, non semel ab
 incepto resiliisse testantur, ambiguarum limosa
 prohibitos incertitudine terrarum. Alterum
 commodum, quo Chaucida paludum beat in-
 felicitas, ustiles sunt glebæ, quæ extractæ illinc,
 ac soli permisæ duraturo, grata foco, nec lignis
 inferiora præbent alimenta. Quamobrem lib.
 LXVI. cap. I. de Chaucis amarulenter acer-
 béque Plinius: *Captum manibus lutum ventis*
magis,

magis, quàm sole, siccantes, terrâ cibos & rigentia Septentrione viscera sua urunt. Quin & ea cespitiæ telluris indoles est, tàmque corripit facilis, ut necdum dicata Vulcano, neque sedibus direpta suis, vi solis, an incuriâ mortalium, igne concepto latè volitantia fuderit incendia. Incertus autor, qui Bremensium antistitum historiam, ab usque Carolo Magno repetitam, in Carolo Quarto sistit: Circa annum Domini MCLXXVII. terra circa Bremam arsit graviter, in æstate fervida, ferè per mensem, & per se cessavit. Sed, de isto quidem incerto autore, incertus aliquis hæreat, annon, cupidinem in expectata prodendi historici religione potior habendo, subinde quippiam miraculi causâ composuerit. Certè, postquam terræ menstruum memorâset ardorem, ilicet equum subicit, hominis indignabundo sessori verba regerentem, Equus, inquit, locutus est sessori suo dicenti, Bibe diabole: invitum me poteris ad aquam minare, sed invitum non poteris ad aquare. Ut jam minùs accusare credulitatem Quiritum liceat, qui nunciato, boves locutos, multotiens majoribus hostiis horrendum procuravêre prodigium. Veruntamen in eo, quod de tellure scribit inflammata, non ab omni derelictus est similitudine veri. Siquidem duas in Belgio nationes idem aliquando terror afflavit. Nam in

C

Ultra-

Ultrajectina ditione, Rhenam inter & Amersfortiam oppida, anno MDLXVII venæ cespitum, igne comprehenso, ardentis terræ simul & aquæ formidandum accolis edidère spectaculum. Tum & Frisiorum ii, qui Flevum timent, locum demonstrare spaciosum solent, qui quondam liberalissimus ustilium editor glebarum, exhaustus subitò prodeunte flamma, quæ nulla obrui poterat ope mortali, postea magno cum impetu succedentium receptator evasit aquarum, atque adeò lacus amavit appellitari, vulgò *Zonckermeer*. Ad sylvarum quod attinet horrorem, quem invidiosè Germanis objiciunt asperi nimis exactores amœnitatum, frequentiores forsitan ac densiores Chaucos obumbrant majores, quàm minores. Una quippe Bederkesana præfectura, ambitu suo circiter octo milliarium amplexa spatium, quadraginta numerat eximix proceritatis arboribus eminentia nemora. Sed, quæ continuata, solitudine sui, metum ingredientibus incutiunt, ea pratorum agrorumque fructuosas intercisa varietatibus, horrore profligato, nîl præter umbrosa frondium minantur, ac ferarum voluptuosas agitationes. Denique non intercesserim, quò minùs interjecta deliciis exprobrentur nobis inamœna paludum, & horrentia sylvarum. Non potest enim venustas

stas

stas & elegantia vultus æstimari, nisi cum turpi comparetur ac torvo: maris cœlique temperiem turbines tempestatésque commendant: vernantem floribus, aut maturefcentem frugibus annum, hiberni capimus æstimamúsque comparatione rigoris.

CAP. VI.

Plinii locus, super maritimis Chaucis, excussus. Insula, qua Chaucis opposita, non freto, sed astuariis, à continente secernebantur. Vetus antiquitus eadem facies. Cur à Septentrionibus arenarii nostris obducti colles. Æstuarium mare vadsum Tacito: palus Dioni. Paroceanitidis nostra faciem Vitellii examussim delineat iter. Tumuli. Tribunalia Zeelandis plura reliqua, quàm Chaucis. Quia perpetuis undarum exponebantur injuriis, creditum nonnullis, ultrò, magnitudinis animorum testanda caussa, vim eos laceffere fluctuum voluisse. Imò, sumtis armis, bella suscipere cum fluctibus ausos. Inundationes.

A soli dotibus, ac vitiis, ad emissa transfressuro coloniarum manum Plinii locus injicit: qui talem ferè Paroceanitidi nostræ vultum tribuit, qualem ante repertos aggerum obices Zeelandia tulit. Lib. xvi. cap. i. Sunt verò in Septentrione visæ nobis Cauchorum gentes, qui majores minorésque appellantur. Vasto ibi meatu, bis dierum noctiúmque singularum intervallis, effusus in immensum agitur Oceanus, aeternam ope-

riens rerum natura controversiam: dubiumque terræ sit, an in parte maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus ad experimenta altissimi æstus, cassis ita impositis: navigantibus similes, cum integant aquæ circumdata: naufragis verò, cum recesserint. Undas non tota Chaucis admittebat, sed quæ patrem prospiciebat undarum. Plinius verò toti superfudit. More cupidinis humanæ, quæ libenter ex primo rerum intuitu universas æstimat, ac, prout prima sese obtulerunt, ita vel in laudem effunditur nimia, vel in vituperationem. Scimus equidem, placandum Caucho Veniliæ numen ac Salaciæ, seu, ut demtis loquamur involucris, hodièque Ponti versus littora salumque, vehementem noscitari nostris exæstuationem. Quòd autem de regione, lite maris ac terræ, dicit, ex parte principe referendum ad insulas est, quæ littoribus obtensæ Cauchorum, ac, fretorum interluente non magno discidio, subtractæ continenti, nihil aliud sunt quàm *ἀπορρώγες*, seu fragmenta Chaucidis. Etenim ea tempestate nondum fretis abscindebantur, sed æstuariis, alternis vicibus modò insulæ, modò terræ portio continentis: nunc altissimis pleræque fluctibus assiduò cinctæ, ut non nisi navium adiri tramissu queant. Simile Vectis factum, aliarumque circa Britanniam insularum, narrat

narrat

narrat in quinto Bibliothecæ Diodorus: Απο-
 τυπῆτες δ' εἰς ἀσραγάλων ῥυθμὸς, κρημίζουσι εἰς Ἴου νῆσον,
 περικρημύλιον μὲν τῆς Βρετανικῆς, ὀνομαζομένου ἢ Οὐίκλιν. καὶ
 γὰρ ταῖς ἀμπώτης ἀναξηρανομένης ἔμελαξὺ τόπος, ταῖς ἀμεί-
 ξαις εἰς ταύτην κρημίζουσι διαψιλῆ τὸ κραιότερον. ἰδίον δὲ ἔ-
 συμβαίνει πρὸς ταῖς πλησίον νήσους, ταῖς μελαξὺ κρημύας τὸ τε
 Εὐρώπης καὶ τῆς Βρετανικῆς. καὶ μὲν γὰρ ταῖς πλημμυρίδας ἔ-
 μελαξὺ πόρος πληθευμένης νήσοι φαίνονται. καὶ ἢ ταῖς ἀμπώτης
 ἀπορρέουσης τῆς θαλάσσης, ἔτι πολλὸν τόπον ἀναξηραίνουσης, θεω-
 ρεῖν χερρόνησον. ἐντεθέν δ' οἱ ἔμποροι πρὸς τὴν ἑλκωρίων
 ὠκεῖον, καὶ ἀκρημίζουσι εἰς τὴν Γαλατικὴν. Id est, Ta-
 lorum modo (plumbum album) conformatum,
 in quandam Britanniae adjacentem insulam, cui
 nomen Victis, deportant. dum enim per refluxus
 intervallum locus in medio deficcatur plaustris, lar-
 gam stanni vim transvectant. Insulis verò hisce vi-
 cinis, quæ Europam Britanniamque interjacent, pe-
 culiare quiddam accidit. Freto quippe interjecto per
 inundationem æstus aquis oppleto, insula esse adpa-
 rent. decedente verò per reciprocationem mari, in-
 gens loci spatium aquis defectum, peninsularum spe-
 ciem reddit: inde stannum ab incolis coemtum, in
 Galliam negotiatores deferunt. Insulas verò di-
 ctas littori quondam adhæfisse nostrati, ex eo
 quoque divinus aliquis effodiat, quòd, mu-
 niendis illis, ad Arctum quidem arenarias ad-
 molita natura moles est, ad Austrum verò, quo
 à continente afflantur, aut nullas aut immemo-
 rabiles: tanquam continuatæ telluris exitum

modò firmatura. Undam, quâ discerpimur,
Het Watt appellitamus, id est, mare vado-
 sum. Sic & Tacitus Annal. I. vocat. *At Ger-*
manicus legionum, quas navibus vexerat, secundam
& quartam decimam itinere terrestri P. Vitellio du-
cendas tradit, quò levior classis vadoso mari innaret,
vel reciproco sideret. Paludem Dio Cassius, in
 rebus Drusi, Lib. LIV. Ὠκεανὸν Ἀγ. ἔϕηνε κα-
 ταπλοῦρας, τῆς τε Τρεϊσίας ὠκείας, καὶ ἐς τὴν Χαυκί-
 δου Ἀγ. τὴν λίμνης ἐμβαλὼν, ἐκινδύωσε, ἔπειτα πλοίων ἐπὶ τῇ
 ἔϕ Ὠκεανῶ παλιρροίας ἐπὶ ξηρῶ γρομφῶν. Id est, Tum
 Rheno in Oceanum devectus, Frisios perdomuit: &
 quum per paludem in Chaucida trajiceret, in peri-
 culum incidit, navibus maris refluxu in sicco desti-
 tutis. Cetera Chaucidis, obnoxia fluctibus, ex
 itinere Vitelliano discas, cum incomparabili
 verborum majestate repræsentato. Vitellius
 primum iter sicca humo, aut modicè adlabente aestu,
 quietum habuit. mox impulsu aquilonis, simul si-
 dere æquinoctii, quo maxime tumescit Oceanus, rapi
 agique agmen: & opplebantur terræ: eadem freto,
 litori, campis facies. neque discerni poterant in-
 certa ab solidis, brevia à profundis. sternuntur flu-
 ctibus, hauriuntur gurgitibus jumenta, sarcinæ.
 corpora examina interfluunt, occursant. permiscen-
 tur inter se manipuli, modò pectore, modò ore tenus
 exstantes, aliquando subtracto solo disjecti aut ob-
 rui. non vox, & mutui hortatus juvabant. adver-
 sante

sante undâ nihil strenuus ab ignavo, sapiens à prudenti, consilia à casu differre. cuncta pari violentia involvebatur. Tandem, postquam agmen in editiora subductum, sine utensilibus, sine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, pernoctâsset, acríque ac pugnaci pro sine subeundum deplorâsset inglorium exitium, *lux*, inquit, *reddidit terram, penetratúmque ad amnem Visurgim.* Scilicet hinc lucet, cur misertus sit eorum infelicitatem Plinius, quorum laribus obtigerat,

*Quæ neque subsedit penitus, quò stagna profundi
Acciperet, nec se defendit ab æquore tellus,
Ambigua sed lege loci jacet invia sedes:*

Vt appositè canit, in nono Pharsaliæ, Cordubensis. Navigantibus assimulat eos, cùm cingunt tuguria fluctus, naufragium passis, cùm destituunt: quia tumulis insuêrant, aut tribunalibus, paupertinas imponere casas. Editioribus inêdificata tumulis oppida, vicósque, cernimus: cetero maritimæ Chaucidis, sed Minoris imprimis, sic depresso solo, ut, aggerum objectu remoto, patenti sit Tethida gremio recepturum. Structa manu tribunalia Toxander plura, quàm Caucasus, ostendit. Sed & sua, quæ nunc videt, aliquando Zeelandia leget. Etenim indigus terræ complanat omnia possessor. Ceterùm ex eo, quòd in tam dubia tellure

casas inaudiverat habitare Caucos, collegit Ephorus, sponte Celtas, ut discant omni generosum pectus exonerare metu, irruenti permittere domicilia Neptuno. Strabo lib. VII.

ὅτι ἀφοβίαν οἱ Κελτοὶ ἀσκήντες, καὶ ἀκλύζεαζ τὰς οἰκίας ὑπομύσσειν, εἴτ' ἀνοικοδομήσει, καὶ ὅτι πλείων αὐτοῖς συμβαίνει φόροισι ἐξ ὑδάτων, ἢ πολέμοις, ὡς Ἐφοροὶ φησίν.

Quod Celtæ ad vacuitatem metus sese assuescentes, patiantur domos suas aquis obrui, rursúmque ædificent, pluresque eorum aquis quàm bello pereant, quod Ephorus tradidit. Ex eodem audaciùs alii mentiendi traxêre licentiam, ac si arma quoque capere Celtæ maritimi solerent, elementi furorem castigaturi. Fragmentum Nicolai Damasceni, quod apud Stobæum superest:

Κελτοὶ οἱ τὰ Ὠκεανῷ γεινῶντες, αἰχρὸν ἢ ἔσθ' τοῖχον καὶ ἀπίπτοντα ἢ οἰκίαν φύσσειν. Πλημμυρίδῃ ἢ ἐκ τ' ἔξω θαλάσσης ἐπιχειρήσει μεθ' ὅσων ἀπαντῶντες ὑπομύσσειν, ἕως καὶ ἀκλύζαν, ἵνα μὴ δοκῶσι φύσσειν τ' ἰνάσθω φοβῆσθαι. Id sic interpretor: Celtæ Oceano propinqui, turpe ducunt, pariete vel domo collabente, fugere. Accedente verò maris exterioris aestu, armati occurrere sustinent, donec obruantur undis, ne, fugam capessendo, mortem timere videantur. Hi Æliano etiam imposuêre, quem ad Var. Hist. lib. XII. Nec immunem passi sunt à fabulis Aristotelem, qui Eudemiorum lib. III. cap. I.

οἶον, inquit, οἱ Κελτοὶ πρὸς τὰ κύματα ὅσων ἀπαντῶσι λαβόντες: καὶ ὅσων ἢ βαρβαρικὴ ἀνδρεία μετ' ἑμῶν ἐστίν.

Quem-

Quemadmodum Celtae, sumtis armis, occurrunt fluctibus: & omnino barbarorum fortitudo ex ira impetu procedit. Vnde Κελτικὸν Ἰράδιον, tanquam parcemiam, Græcus usurpabat. Hodie quoque cum Oceano, non ferro, sed cespite limove luctamur: invento continuæ molis aggerundæ propugnaculo. Quo debellato fata sternuntur, ædificia natant, homines ac pecudes ab avaris absorbentur aquis, atque adeò luxuriantis oræ felicitas atroci coërcetur inundatione. Paullò vetustiora vide. Historia Archiepiscoporum Bremensium: Anno Domini MCLXIV. Hartwico Archiepiscopo Conradum Episcopum, in Stadio consecratum, adhuc secum in Horburg detinente, XIV. Kal. Martii orta est tempestas maxima, & maris abundantia, & involvit aqua omnes fines maritimos Fresiæ, Hadeleriæ, & omnem terram palustrem Albiæ & VVirre, & submersa sunt multa millia hominum & jumentorum. Sed & agnoscentem maris in Cauchos imperia Lipsium vide. De Constantia lib. I. cap. XVI. Diluvies maris subita inundatioque, quot terras imminuit, aut absorpsit! Olim magnam illam Atlantidem insulam (nec enim meo animo fabula est) postea Helicen, Buren: & ne ad vetera aut remota eamus, apud nos Belgas, patrum ævo, duas insulas cum oppidis virisque. Quin jam nunc cum maximè cærus ille Divus novos sibi sinus aperit, lambens cotidie & ab-

rodens infidum marginem, Frisiorum, Caninesatum, Cauchorum. Ac, quòd tyranno colla subderet Oceano, Frisia legitur in septem divisa Zeelandias. Oceani verò tyrannidē cum Iada promovet Amasus, & cum Albi Visurgis, vagi & expanditores amnes, identidem recusantes amare alveos suos, ac fluminum servare modum.

C A P. VII.

De Coloniis Caucorum. *Causse*, quæ nostros ad deducendas impulere. Populi frequentia. Metus ab Oceani barbarie. Negata regioni fœcunditas. Victoris arbitrium. Tempora deductarum dividuntur in ea, quæ purum spectavere Caucum, & quæ mixtum. Tiberius, inter Germaniæ dedititios, in Galliam Caucos trajecit. *Causse* trajectionis. In Hispania Cauci. Lubenter in nova sedium gentis suæ nomen emissi transfundunt. In Hibernia Cauci. Mixtus cetero Franco Caucus irrupit in Romana. Sed absque Caucii nominis interitu. Francum nomen plurimæ trans Rhenum adoptavere nationes. Id, unà cum federe, servituti reperiunt averruncanda, Romanique artibus oppositum & armis. In Gallia Franci. Populorum vices. Permixtus Saxoni Caucus in Britanniam ivit, adscitus ab incolâ contra Picti violentiam Scotique. Gravis ei, quin & hostis, à quo fuerat adscitus. Hinc, ad incitas indigena redactò. Britannia Transmarina Saxonia. Cum Longobardo terruit Italiam Saxo. Flandriam, Brabantiam, Franciam colere jussus à Magno Carolo.

Coloniarum plures quidem possunt excogitari causæ deductarum: sed in his quatuor insignes eminent atque præcipuæ, quæ
ad

ad abelegandum aliò. fœtus suos aut coëgere
 Caucos, aut excitavêre. Prima est augescens
 in immensum, soliq; natalis objurgans angu-
 stiam soboles; unde Tacitus: *tam immensum*
terrarum spatium non tenent tantùm Chauçi, sed &
implent. Et Vellejus lib. II. *juventus Chaucorum*
numero infinita. Alteram Chaucidi migrandi
 necessitatem maritima regionis imposuerunt,
 aut operta fluctibus, aut operiunda. De quo
 Plinium excussimus, in præcedente capite, rhe-
 toricantem. Videnti verò, plurimam sui partẽ
 grassatori obnoxiam Neptuno, cùm continuæ
 molis objiciendæ remedium ignoraret, nihil
 ferè supererat aliud, quàm ut fœcundæ juven-
 tutis exoneratura sese portione, disjunctis in
 regionibus aliam atq; aliam identidẽ profemi-
 nare Chaucidem tentaret. Quæ & princeps mi-
 grandi ratio Cimbris exstitit, haud longo no-
 stros relinquentibus intervallo, ac similem ex-
 perientibus avari tyrannidem elementi. Erant
 enim, referente Strabone, l. VII. qui dissita ter-
 rarum natalibus antetulisse Cimbros crederent,
 ὅτι χερρόνησον οἰκῆντες, μεγάλη πλημμυρίδι ἐξεληθεῖεν ἐκ
 τῆς πώπων, quòd è peninsula, quàm inhabitabant, di-
 luvio fuissent ejecti. Tertia caussa, quæ mutare
 sedes perpulerit, esto terra nimix damnata ste-
 rilitatis, de qua binis ante euntibus satis su-
 pèrque dictum capitibus est. Hæc quondam

in

in univēsum Germanos domiciliis suis exegit, cū oræ pœniteret eos propriæ, contrâque fertilis alius, atque in majus laudatæ, fama corrumperet. Quod Histor. i v. comprobât oratio Cerialis, ad Treveros habita Lingonâsque: *Eadem semper caussa Germanis transcendendi in Gallias, libido atque avaritia, & mutandæ sedis amor, ut relictis paludibus & solitudinibus suis, fecundissimum hoc solum, vósque ipsos possiderent.* Quartam ad victoris arbitrium refero metūque. De caussis quidem ista. Ceterum, in priscorum exeunti memorias actorum, in quantum prospicere Cauorum licuit è longinquo colonias, bipartitò videntur eæ dirimi discriminarique posse. Nam alias quidem emiserē, cū adhuc proprius, & sincerus, tantūque sibi similis existēre populus: aliàs verò, cum Saxonibus immisti Francisque, jam non ampliùs incorruptæ retinuēre gloriam sinceritatis. Puræ gentis tres agnosco transportationes. Primam recēns coërcitæ, & adversus jugum nuper impositum dubia cervice contumaci, vastator imperavit Tiberius, cū, Augusto copias & suos præbente Divos, eousque Romani Reverentiam proferret imperii. *Cassiodorus in Chronico: C. Asinio Gallo & C. Marcio Censorino Coss. inter Albim & Rhenum Germani omnes Tiberio Neroni dediti.* Arcanum, quod admissa

missa dominatio victis repererat enervandis, curatè perscripsit in vita Tiberii Tranquillus: *Germanico bello quadraginta millia deditiorum trajecit in Galliam, juxtàq; ripam Rheni sedibus assignatis collocavit. Quadringenta millia captivorum, immane quantum dissidente numero, trajecta scribit Eutropius lib. vii. Dedititiis vero istis, patrio dein cœlo mutare Gallicum jussis, disertim receptas Chaucorum nationes, & cum multa quidem admiratione ducis sui, Vellejus Paterculus interferit. Mos enim ferme rerum tyrannis erat, nuperis admodum circumventos armis, atque rebellionis inter & obsequii gloriam ancipites, pro libidine huc illuc transferre, pecudum in morem, quas pastores nunc in hybernos, nunc in æstivos trajicere saltus amant. Ita namq; franguntur acres vegetiq; populorum spiritus; & qui in suo solo quidlibet auderent, placidi quietique agunt in alieno. Alio ævo Caucus exul interpellasse videtur Hispani pacem, inibique sedem fluctuantium fixisse fortunarum. Cauceses enim collocat in Vaccæis, citerioris Hispaniæ populo, Plinius lib. III. cap. III. *Clari in Vaccæorum xviii. civitatibus Intercatienses, Pallantini, Lacobricenses, Cauceses.* Sed & urbem eorundem Vaccæorum Caucam Ptolemæus agnoscit, lib. II. cap. vi. At ante Plinium florentem, ac Ptolemæum,*

lemæum, Germani finitorem superaverant Hispaniæ Pyrenæum. Seneca in Consolatione ad Helviam: *Græci se in Galliam immiserunt, in Græciam Galli: Pyrenæus Germanorum transitus non inhibuit: per inuia, per incognita versavit se humana levitas.* Ac plerumque, qui profecti sedium quærendarum causâ fuere, si gentis suæ famam implerent atque dignationem, nomen nationis, quod domo secum attulerant, intactum ab illuvie barbarorum illibatūque servavere. Quemadmodum Commentario quinto Cæsar prodidit de Belgis, qui, spe prædarum, ditibus inferentes arma Britannis, partem sibi postmodo telluris asseruere Britannorum: *omnes ferè iis nominibus civitatum appellantur, quibus orti ex civitatibus eò pervenerunt, & bello illato ibi remanserunt, atque agros colere cœperunt.* Idem Caucis obtigit honos, aliud publicum in Hibernia sistentibus exilium. Caucos, in Hiberniæ situ, libro II. capite II. Ptolemæus edidit. Ac Menapii, quos proximos in Hibernia videre Caucos, à Belgica quoque Gallia sua non nimis absitos abscedentésque videre. Quorum gentili respondentem nomini Menapiam urbem in eodem capite Ptolemæus exhibet, sicuti Caucorum nomini dicatam memoravit in Hispania Caucam. Nota, scriptorum encomiis, ejus insulæ felicitas inopum

pum extorres orarum ad sui pellexit experimentum. Non minùs, quàm eos, qui, sex ante secula septémve, nostra fatigabant accolarùmque senticeta; quos ad se transgressos in hunc usque diem *Oestmannen* appellat Hibernus, tanquam ab oriente profectos in Hiberna sole. Tum & mare illic haudquaquam importuosum, usum insulæ promisit aperuitque tentaturis. In Agricolæ vita: *Solum cœlùmque, & ingenia cultusque hominum haud multum à Britannia differunt. meliùs aditus portusque per commercia & negotiatores cogniti.* Hactenus de puro Cauco. Prima mixti quòd nos non fugit emigratio, repertoribus iis debetur, qui, veritatem æmulante conjectatione, Caucos putant accolásque populariter avito decessisse solo, ac, quòd cupidine tutandæ libertatis inflammarentur, nobile Francorum nomen gentibus, annalibusque gentium & historiis intulisse. Nam qua tempestate desiit audiri Caucasus, eadem prope Francus emerfit, ac prioris æternitatem nominis occupavit. Quamvis imperante Decio, sub quo Francorum primò nomen enotuit, neutiquam sepultum est ilicet extinctùmque Caucorum. Plusquam seculo disfidet à Decii principatu Julianus: hic tamen non nesciit arma noménque Caucorum, ut Zosimus, in rebus ad Rhenum ab eo gestis, demon-

demonstrat : interstitium non contemnendum à Juliano Theodosium separat : hoc tamen summæ rerum imposito, adhuc Claudianus, in primo de laudibus Stiliconis, cecinit *indignantem Caycum*, qui non alius est à Cauco. Consumsit tamen ejus, ac conterminorum, populares appellationes adscita Francici dignitas atque magnitudo nominis. Discimus enim ex Ammiano, Mamertino, Eutropio, Amasum inter & Albiin objectos Oceano Francos, è littore suo formidandos hostium navigationibus exstitisse piratas. Jam tum igitur Francorum nomen in nostris caput efferre cœperat oris. In vetusta tabula itineraria hæc nomina leguntur: *Chauci, Ampsivarii, Cherusci, Chamavi, qui & Franci*. Sequiturque dehinc ipsa regio, majori signata caractere, FRANCIA. Talem enim verbis iis, fœde corruptis prius atque luxatis, medicinam fecit nobilissimus Philippus Cluverius, Majoris Chaucidis, cui domus suæ vetustissimas imputat imagines, ingens æternūque superatura gloria. Idem, qui Germaniæ Antiquæ lib. III. non modò non improbandam hanc, sed profectò, admittendam etiam, tuetur ac propugnat opinionem, quâ plerique populorum, qui, mare versus, Rheno claudebantur & Albi, carpi se singulos ab hostibus indignati, in unius corporis vali-

validam conspirâsse societatem feruntur, ac splendidum in speciem magnificumque Francorum vocabulum gentilibus suis atque privis unanimiter antetulisse. Enimvero Cauci, Bructeri, Chamavi, Ampsivarii, Cherusci, Chatti, Tencteri, Salii, Frisi, Dulgibini, Chassuarii, Angrivarii, cum fortia hactenus agere patique didicissent, tandem intellecto, dominatricem Romam in turbido stultoque suarum piscari discordiarum, gentis periculo nationum condonandas existimavere simultates. Admoniti damnis, & innumeris expegefacti cladibus, à stirpe revellendam infortunii sui decrevere radicem. Artes suas, quibus hactenus grassantem tulerant Romanum, eisdem, fatali regnaturientium civium ambitioni sanguinem commodanti, remisere. Propterea viribus animisque fidenter adunatis, unum quoddam gentis imperiique corpus effecere: cujus sese omnia atque singula membra *thi Francken* appellavere, quasi tu *liberos* dixeris, ac depositæ libertatis instauratores: sicuti deinceps portio Francorum Frisi, quorum pars in Chaucidis venire partem, idem liberrimi status epitheton affectavere. *Germanos ultteriores* indigitat Orosius, in representatione difficultatum, cum queis Gallieni tempora conflictabantur; *Germani*, inquit, *ultteriores abraſa potiti sunt*

D

sunt

sunt Hispania. Sed disertim, in eorundem tristitia temporum tangenda, Francos vocat Aurelius Victor. Erat autem imperium, principem ut-
 cunque locum implente Gallieno, inter triginta lancinatum fœdissime discerptumque procos. Proin, versa rerum vice, suorum cervicibus in-
 hæserè vastatorum, ac nutantia rei Romanæ fata proclinavêre. Unde totiens in Francorum
 dicendis incursionibus, atrocitate, crudelitate, piratica, attolluntur intumescuntque Panegy-
 ricorum orationes. Ceterum, uti meliores Ro-
 mani orbis certaminibus ac victoriis lustravêre
 ditiones, ita spargendarum per attonita terra-
 rum haudquaquam obliti fuêre coloniarum.
 Iterum Quiriti suum regerentes arcanum, de
 quo Seneca in Consolatione ad Helviam: *Vbi-
 cunque vicit Romanus, habitat.* Sed complures in-
 ter provincias, Romano regnatas aut barbaro,
 Gallici imprimis soli felicitas intrudentem sibi
 furculos suos admirata Francum fuit. Cujus
 hodieque portio, regis liligeri clara domicilio,
 Francisque pro Bellovacis infessa Parisiisque,
 ab infessoribus accepta superbit appellatione:
 quæ sensim appellatio, prout deterit atque con-
 sumit humiliora nomina latè dominabundum,
 totam complexa est ambitu suo Celticam &
 Aquitanicam Galliam. Ecce verò iterum, qui
 rebus cunctis inest, velut orbem quendam, ut,
 quem-

quemadmodum temporum vices, ita gentium vertantur atque nationum. Cauci abeuntis, ac vicinorum, aut, si malis ita, Franci plurimus invaserat arva Saxo. Cupidinem illi deinceps, urgentibus fatis, ingesta clade domitor Francus exprobravit. Marcellinus Comes in Chronico ad A. DLIII. *Hlotarius Francorum rex Saxones rebellantes juxta VViseram fluvium magna cæde domuit.* Alium orbem vide. Franci, qui Romanam prius ad parva magnitudinem redegerant, iidem Longobardorum irruptionibus exspiraturam focillavere. Ioannes Bicla-riensis, ad annum v. Mauriti: *Romani per Francorum adiutorium Longobardos vastant, & provincia Italiae partem in suam redigunt potestatem.* Ne quid de Carolo, fatiscantis imperii destina, dicam. Atque hæc de migratione, quâ deseruit avita littora Caucus, in Franci corpus coalescens & appellationem. Ævo labente successere coloniæ, quas idem ex se fudit immittus Saxoni Caucus. In Claudiani quidem Panegyri secunda, Stiliconis dedicata laudibus, amictu cœrulo Oceani æstum mentita Britan-
nia,

*Me quoque vicinis pereuntem gentibus, inquit,
Munivit Stilico, totam quum Scotus Iberniam
Movit, & infesto spumavit remige Tethys.
Illius effectum curis, ne bella timerem*

*Scotica, ne Pictum tremere, ne littore toto
Prospicerem dubiis venturum Saxona ventis.*

At ei securitati, quam Stilico poterat imputare
Britannis, breves fata dederunt annos. Mox
enim graviore, quàm unquam antea, concussi
fortuna, Saxona, quem juxta cum Picto Sco-
tòque tremuerant, ad accelerandas interituræ
genti suppetias exstimulavêre. Verba legato-
rum: *Sub Romanorum hæcenus clientela ac tutela
liberaliter viximus: post Romanos vobis meliores
ignoramus: ideò sub vestra virtutis alas fugere qua-
rimus. Vestra virtute, vestris armis, hostibus tandem
superiores inveniamur, & quidquid imponitis servi-
tii, libenter sustinemus.* Non illi surdas Saxonum
aures adstrepuêre. Decreta contra Britannorum
hostes expeditio. Trajectus, ad annum ccccxxx.
in insulam miles. Tribus longis navibus adve-
ctum testatur in quarto decimo Paullus Dia-
conus. Eas Bremæ adornatas aliqui, nescio
quo Phœbo duce, prodidêre. Liquidior est
adsciti injuria Saxonis. A verruncato vastatore
Picto, soli deliciis, & ignaviâ pellectus inco-
larum, denique frequentiam suam, indies af-
fluente populari, contemplatus, in ipsos illau-
data direxit arma Britannos. *Residui Britanno-
rum, inquit Diaconus, cum amicali societate ex-
ceptos, versa in contrarium vice, hostes pro adjuto-
ribus, impugnatoreisque sensêre.* Itaque clades
hospi-

hospitum Saxo, multam fixit atque fundavit in Britannia Saxoniam. Unde Moguntinus Bonifacius, in epistola ad Zachariam Papam, pro Britannia *Transmarinam Saxoniam* usurpavit. Alia quoque secula transportatum in diversa terrarum Saxonem videre Longobardo sociatus, postquam diu terrorem, & cædes, & incendia circumtulisset, deposuit in Italiæ parte vastatricium partem copiarum, uti colligere licet è primo Witechindi libro. Carolus deinde Magnus, assiduò turbidum expertus, nativo aëre modò Francicum, modò Flandricum, modò Brabanticum mutare debellator jussit, ut alienigenarum consuetudine domitus, admitteret aliquantò promptiùs, quæ inter suos per abruptam contumaciam repellebat. Sed increpetur excursurus in ceteriora tempora stylus.

CAP. VIII.

De habitationibus Caucorum. *Nesciit urbium claustra sibi fidere docta Germania. Civitas pro corpore pagorum. Civitates Transhenana. Parochia pro diacesi. Pagus uti portio civitatis, ita pagi vicus. Dii regionis in pagos diribitio Teutonibus adamata. Vadamarii, Alsacensis, VVormatiensis, Chattuariorum, Chamavorum, Holsatia, Emisgoe, VVestfalia, Angeria, pagi. Prasulis Adalberti ambitio. VVimodia pagus, in quo Brema. Vici unde, Burgum, Burgarii. Iuncta frequentium adificiorum series urbs Herodoto*

*vocatur, ac Ptolomæo. Sicuti nostris Stede. Nomina
Cauciarum habitationum à domibus emanae: nec
non à sepimentis, montibus, arbutis, virgultis, rivis,
agrorum parte, tuguriis.*

URBium claudi repagulis ac coërceri, prif-
codedecorosum insolénsq; Germano fuit.
Tacitus: *Nullas Germanorum populis urbes habi-
tari, satis notum est. Sprêvere saxea mœnia,
minantes cœlo turres, ferratósque portarum
obices, qui in dextris suis spem omnem præsi-
diúmque portabant, omnique munimento va-
lidius existimabant, munimento non egere.
Neque verò coctilibus adscribenda lateribus
est emergentium urbium gloria. Ottho in ea,
qua turbidum militem perstringit ac mulcet,
oratione: *Quid vos pulcherrimam hanc urbem do-
mibus & tectis, & congestu lapidum stare creditis?*
Hist. I. Urbem veriùs efficit in unum coëun-
tis consensus atque conspiratio multitudinis,
eadem iussa reverentis ac regimen, nec contra-
cta nimium, nec ampla nimium aut diffusa, ut
& in se ruere, more prægrandium vetetur, &
hostilia intentantibus eadem regerere queat.
Interim eorum, qui & novêre priscitus, &
ignoravêre mœnium substructiones, passim
leguntur in autoribus *civitates*. Taceantur Ja-
zygum, Britannorum, Gallorum, Hispano-
rum, Belgarum, Helvetiorum Cæsari memo-
rata*

ratæ Tacitôque civitates. Epitome Liviana Decad. XIII. lib. x. *Bellum adversus Germanorum trans Rhenum civitates gestum à Druso refertur.* Lib. VII. *Civitates Germanicæ cis Rhenum & trans Rhenum posite, oppugnantur à Druso.* In Transrhenanis Caucia civitatibus erat. Vim ejuscemodi consortionis apud Polybium l. IX. legatus aperuit Ætolorum, in concione, quâ in Philippum, totâque Macedonum invehitur regiam: Ἦν τὴ σύστημα τῆ ἐπὶ Θράκης Ἑλλήων, ἕς ἀπὸ κισσῶν Ἀθλωαῖοι καὶ Χαλκιδεῖς. Id est, *Erat olim inter Græcos, qui Thraciam colebant, corpus veluti quoddam & resp. communis coloniarum ab Atheniensibus & Chalcidensibus eò deductarum.* Hoc corpus, atque respublica communis, civitas erat Thraciensium Græcorum. Neque in absimile corpus Achæorum coaluere membra, *commune Achæorum* Polybio dictum, aliisque. Corporis, pro civitate, nomen etiam Tacitus admisit: *Adjicit auctoritatem fortuna Semnonum: centum pagis habitatur, magnoque corpore efficitur, ut se Suevorum caput credant.* Civitatis verò nomen inditum est plurium coitioni atque corpori pagorum, quemadmodum aliorum temporum stylus *parochiam*, quæ nunc strictiorem intra significatum stetit, pro totius alicujus ambitu diæceseos usurpavit. Pagorum distinctione, confusionis inordinatū corporum civitatūve

devitabat amplitudo. Pagus enim portio civitatis erat, quem vicissim vicus non unus adimplebat. Illa regionum in pagos diribitio diu successoribus antiquissimæ vetustatis annis placuit, haud facilè instituto, quod publico proficuum egregio repertum fuerat exolescente. Ammianus Marcellinus lib. XXI. *Didicit, Alemannos, à pago Vadomarii exorsos, vastare confines Rhetiis tractus.* Regulo pagus iste Vadomario parebat: idcirco non pudendis arctatum fuisse limitibus oportet. Sic enim idem Ammianus lib. XIV. *In Gundomadum & Vadomarium fratres, Alemannorum reges, arma moturus.* Et libro XVIII. *Statim rex quoque Vadomarius venit.* In privilegio Theodrici, Francorum regis; *Monasterium virorum in eremo vasta, quæ Vosagus appellatur in pago Alsacensi, in loco qui vocatur Vivarius peregrinorum, qui antè appellatus est Murbach.* Aimoinus; *Imperator reliquum æstatis tempus in pago VVormatiensi transegit.* Diploma, cui copias suas Laureshamensium clerus debuit, insertum Chronico Laureshamensi: *Pro Dei intuitu vel pro animæ nostræ remedio, seu & pro æterna retributione, ut non inveniat in nobis ultrix flamma quod devoret, sed Domini pietas quod coronet, ideoque nos in Dei nomine donamus ad sacrosanctam Ecclesiam sancti Petri seu ceterorum sanctorum, quæ est constructa in loco nuncupato Lauresham,*

*resham, in pago Rhenense, super fluvium VVisgoz, &c. Quæ deinceps, in eodem diplomate, talibus excipiuntur; villam nostram in pago VVormatiense, in loco qui dicitur Hagenheim. Utrobique magnarum regionum non adspernandi districtus pagorum nomine censentur. At, sua sibi jussis habere remotioribus, propiùs ea, quæ nostris, vicinisque nostrorum, ex antiquis relicta moribus fuere, dispiciamus. De Chattuariis, in Juliani rebus, Ammianus; *Scruposa viarum difficultate arcente, nullum ad suos pagos introisse meminerant principem.* De Chamavis eadem scire licet è Sulpitio Alexandro, apud Gregorium Turonensem lib. I. cap. IX. *Collecto ergo exercitu, transgressus Rhenum, Bructeros, ripæ proximos, pagum etiam, quem Chamavi incolunt, depopulatus est.* Quemadmodum de Holfatis, ex Adalberonis Archiepiscopi diplomate, ad annum MCXLI. *qui serviunt in novo monasterio, in villa VVippenthorp nuncupata, in pago Holsatia, atque item alio ejusdem, ad annum MCXLIV. prædium suum, quod habuit in pago Holsatia, in villa Elmesborn.* Villa, quam pro prædio, ac, si cultior splendidiórque foret, pro prætorio casta Latinitas accepit, à barbarie vitiatæ cœpta est pro rusticarum congerie domuncularum adhiberi. Henrici Imperatoris edicta, in Adalberti procusa gratiam, pagos*

loquuntur Emisgoe, Westfalon, Angeren, in quos pontificis ejus reverentia propagabatur. Quod mirari desinet, qui & Westphaliam ambitu tunc temporis coërcitam brevior sciverit, & Adalbertum, consummatissimum aulici specimen ideamve Politici, aures animumque quarti Henricorum possedisse. Eminendi libido, quæ cunctis affectibus flagrantior est, insuper habere moderata præfulem cogebat, qui & Archiepiscopi titulo Patriarchæ jungere dignationem, & , præter infinitos ad Aquilonem obsequendi cathedræ suæ gloriam amplexos, è vicinis quoque duodecim suffragaturos sibi corradere destinabat Episcopatus. Sed ejuscemodi Chaucidi probatæ distinctionis, non alibi vestigium reperire licet expressius, quàm in eo pago, qui Bremam accepit. *VVimodiam provinciam Magni Caroli privilegium vocat. Henricus in eo, quod Liesmundam paludésque transcripsit Adalberto: forestum etiam cum banno regali per totum pagum VVimodi. Quæ Fridericus Imp. Hartwico primo gratificaturus, reposuit: Contradimus quoque & confirmamus jam dictæ Hammaburgensi sive Bremensi Ecclesiæ forestum cum banno regali per totum pagum VVimodi.* Amplum illustrémque fuisse, discimus è privilegio, quod Anschario Leo, cognominum Papparum quartus, antistitum nostrorum

quar-

quarto concessit: *Concedimus igitur, sicut à prædecessore nostro beato Gregorio concessum est, scilicet ut gentes VVimodiorum, Nordalbingiorum, Danorum, Norwegorum, Suecorum vel quascunque Septentrionalium nationum jugo fidei prædicatione tua subdideris, &c.* Ceterum vix alia pagorum mater, quàm plurium sociatio vicorum fuit. At vicos peperit connexa sensim cohærensque domorum series, oppidorum donata nominibus ab externorum pleraque cohorte scriptorum, indigenæ verò subinde **Burg** appellitata, sicut incolæ vicorum **Burgers** aut **Burgars**/ unde *Burgarii* lexicon intraverunt Isidori. Sic de Burgundionibus Luitprandus, fuisse iis burgum, *domorum congregationem, quæ muro non clausa*: quæ quidem verba non inconcinnam exhibent agrestium descriptionem habitationum. Domatim verò nostrates primò coiisse mortales, donec, temporum successu, vicatim censerì gloriarentur, indicant etiam creberrimæ ruricularum in utraque Chaucide sedes, quæ terminatione *hüsen*, id est, domus, adamant finiri. In Majore noscitantur Edinckhusen, Osselkehusen, Uphusen, Swachusen: at Minor ingreditur turmatim: Tedinckhusen, Niebrockhusen, Oldebrockhusen, Struckhusen, Scaringhusen, Sibenhusen, Zuberhusen, Surhusen, Groethusen, Seehusen, Woltmarshusen,

fen, Rablinghusen, Heidenhusen, Scharhusen, Heifelhusen, Wyckhusen, Damhusen, Dyckhusen, Habenhusen, Canhusen, Osterhusen, Westerhusen, Suirhusen, Veenhusen, Moerhusen, Folckershufen, Westerhusen, Vischhusen, Inhusen, Kniphufen, Rofhusen, Marienhusen, Steenhusen, Rikelhusen, Wilhusen, Haltshufen, Wallinghusen, Bollinghusen, Kleihufen, Potzhufen, Poghufen, Hannekehufen, Aschenhusen, Bokehufen, Ietzhufen, Struckhusen, & si quæ alia lucem fugiunt, aut memoriam nostram, ignobiliora. Quorum pars major ab eo terræ filio, quem primum inibi cum penatibus reculæ deposuerant suæ, reportavit. Accessit à sepimento commendatio nonnullis, quod antiquior sermo noster *heim & hagen* dictitabat: non tam hostibus objectum, credo, proturbandis, quàm ne familiares rudi seculo sordes auctum fœdator porcus, aliudve populabundum animal iret. Hinc Acheim, Oldersheim, Wislesheim, Loppersheim, Hagen, Rindeshag, Bolenhagen, nota Cauconomina, supersunt. Ejuscemodi contextus ædificiorum, seu relictus sibi, seu qualibuscunque vestitus sepimentis urbium non rarò nomen, apud inscios aut incuriosos alienorum reperit autores. Uti, cum Herodotus in Ægypto viginti locat urbium millia: & Alexandro Macedoni

cedoni Indiæ fines ingresso, quinquies mille domitas civitates amplificatrix veri vetustas adscribit. Loca amplius x c. recenset in Germania transrhenana Ptolemæus, quæ τ πόλεων adficit appellatione: at intra lustra non plura, quàm duodecim (tot enim Taciti divellunt ac Ptolemæi scriptionem) nonaginta conspicuas opere inœnibusq; Germanicum solum stupuisse civitates, admodum à veritate sedet alienum. Vicos igitur serie domorum, & confluxu nobilitatos incolarum, pro urbibus Geographus accipit Alexandrinus. Ac diu postmodum nostris quoq; locutionibus obhæsit, ut nomine, quo cohibita vallo ac fossis oppida donamus, eodem juncta ruri tuguria domúsq; donaremus. Unde audiuntur Umstede, Westerstede, Rastede, Wivelstede, Bummerstede, Gristede, Roggestede, Alnestede, Eminstede, Hulstede, Nustede, Santstede, Transtede, Ghistede, Goldenstede, Offenstede, Huistede, Ulistede, Beverstede, Kockstede, Bulverstede, Kurstede, Hastede, Dinckstede, Neerstede, Demstede, Debbestede, Barstede, Bavestede, Menstede. Sed & hodie Cauci minores eo splendore atque amplitudine vicos colunt, ut ridere multorum oppida queant & urbes. Nondum absistimus à nominum indaganda ratione. Iampridem notavêre, qui famam sibi auctore Geographia

graphia peperere, plerasque Germanorum habitationes vel ab erectis collium montiumve, vel ab umbrosis nemorum arboretorumve, vel à limpidis rivorum, similibusque, cepisse nomina momentis. Majorum namque plurimi nostrorum, incertorum damnati domiciliorum, prout fons, aut nemus, aut collis fatigatos accepit, ita interdum suo nomine dilectis inserto sedibus, qualemcunque tenebris suis foenerati lucem fuere. Singula Cauorum demonstrantur in tellure. A monticulis aut amant etiamnum sustentari, aut quondam amare, Otterberg, Monkebergen, Bimbergen, Kaimbergen, Steigerberg, Freudenberg, Hasbergen, Arbergen. Sylvas aestimant Ainwolde, Nienwolde, Reepholt, Diepholt, Nortwolde, Borcholt, Bucholt, Hesterholt, Lepholt, Straetholt, Mansholt, Gonsholt, Garnholt, Fikensholt. Apud arbuta forte quæ *bottel* & *buttel* prisca dixit, & nunc Belgica dicit Germania, confedere, quæ exordium sui debent Bottel, Padingbuttel, Payenbuttel, Ritzenbuttel, Westenbuttel, Kogenbuttel, Penningbuttel. Inter virgulta substituerunt ac senticeta, qui primitus inchoare Bochorst, Santhorst, Waterhorst, Geselhorst, Oldemagerhorst, Delmenhorst. At lota rivulis elegisse videntur auspicati Frienbeke, Scharnbeke, Schoinbeke, Roi-

Roibeke, Borbeke, Halsbeke, Ronnebeke, Hindebeke, & in *beke* desinentia plura, quæ nunc sepulta, nonnisi in principum tabulis vivunt. Præterea non nescitur in Caucide, præsertim majore, terminatio *Hude*: qualis est in Laerhude, Boterhude, Westerhude, Blieserhude, Boxtehude, nunc urbe, Vellershude, Lismarhude, Broeckerhude, Hoblerhude, Monikchude. Si ad Anglorum *Hide* retulero, forsitan haud nimis ablutentem secutus fuero conjecturam. Etenim è Caucorum sermone Saxonumve quædam retinet Anglus, &, relicta, soni progenitoribus suis asperitate, delicatius omnia molliusque profatur. *Hidæ* verò nomine quid veniat, ex Henrico discimus Hundingonensi: *Hida Anglicè vocatur terra unius aratri cultura sufficiens per annum*. Denique, veluti primus *hidæ* alicujus arator, plures deinceps adjacentes fatigantibus, unique nomen habitationi dantibus, autor spei fuit, ac viculi molliendi: ita, qui primum invitantibus locis tugurium inædificavere, ducés existere natorum labentibus annis pagorum à culmeis casis appellandorum. In quæis sunt *Wibelbuir*, *Bergerbuir*, *Ochtelbuir*, *Middelbuir*. Signat enim *buir* casam tuguriumve. Isti verò straminis æstimatores ac culmi, laudatorem sibi habeant humanæ sapientiæ dictatorem, qui

Epistola

Epistola ad Lucilium octava sic præcipit: *Cibus famem sedet, potio sitim exstinguat, vestis arceat frigus, domus munimentum sit adversus infesta corpori. Hanc utrum cesses erexerit, an varius lapis gentis aliena, nihil interest: scito hominem tam bene culmo, quam auro tegi.*

C A P. IX.

Brema. Sic ab amasio soli nominata frutice. Veluti Braemstede, Horst, Heiden. Brema Ptolemæo Phabiranum. Φαβίραρον, van Bremen. Bremon, Bre-mum, Premen, Brema aliqui scripsere. Romanis legionariis, erudito divinante viro, prima Brema rudimenta deberi. Magno bella gerente Carolo, non ignobiles exstitisse Bremenses. Duca Bechone, pugnam cum Caroli filio commisisse. Caroli privilegia non dedere, civitatis jura Bremano, sed auxere. Clavis insigne. Camera, recessus aut maris, aut terra Claris urbibus appellatio tributa camerarum. Londinium, camera regis Anglia. Hollandia camera Leyda. Quæ exinde clavigera. Fluviorum margines inumbra-re nobilitatas clavium insigni civitates. Brema, sex ante secula, celebritas.

PRoffigata barbarie (sic enim politulis appellatur) tres principes urbes Chaucia tellus accepit, in quarum amplexus totidem opum advectores fluvii ruunt. A rubis, magna inibi nascendi prorumpentibus aviditate, Bremam perhibent vocari: sicuti pagus haud multum diffitus ab eodem frutice *Braemstede/ & à ve-pretis*

pretis denominantur aut ericetis *Horst*, & *Heyden*. Loca verò soli, quod infedère, vel fruticetum amasium, vel floretum nomine suo fatentia, non rara sese, veterem ingredienti novàmque Geographiam, offerunt. Ptolemæi Phabiranum, quam in Germaniæ ponit ille climate Boreæ viciniore, à nostrorum temporum non abire Brema, pridem doctorum reperit evicitque consensus, propterea quòd nostræ positus urbis, Ptolemaicæ respondet insigniter acceditque designationi. Quod è quarta paret Europæ tabula, quam libri secundi caput undecimum edit. Præterquam quod à moderna non nimis exulat abluditque *Φαβίρημον* appellatione, Saxone cum Belga, in urbibus appellitandis, particulam advocante præituram, *die Stadt van Bremen*. Quin & ævi mediidiplomata crebrò *Bremon* præferunt aut *Bremum*, qualem servant exitum infinita Minorū habitacula Cauorum. *Premen* dicitur Laurishamensis autor Chronici, superioris amplexus enunciationem Germani, qui sæpe duram Saxonis asperat intenditque loquelam; quod illi vitium, à temulentia petito dicitur, Gallus exprobrat in Historiarum Methodo Politicus. Bremæ, ut Leidæ, Stadæ, Copenhavæ, in nonnullius scriptione seculi comparent, quod, quasi facta conjuratione, plerisque numerum

ἀνδραγαθῶν adscribere civitatibus amavit. In
 Chaucis, ut est Annalium I. turbidarum
 legionum vexillarii, præsidium agitantes,
 seditionem cœptavêre, præsentique duorum
 militum supplicio territi, in malè fidam cum
 castrensi disciplina gratiam rediêre. Iusserat
 id Menius castrorum præfectus, boni ma-
 gis exempli, quàm demandatarum sibi par-
 tium, jurisque concessi memor: quamobrem
 acriùs intumescente motu, cùm jam plura
 seditionis ora essent ac voces, profugus re-
 pertúsque, postquam intutæ latebræ, auda-
 ciam pro muro furibundis objicit: *Non præ-*
fectum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tibe-
rium Imperatorem violari simul exterritis qui ob-
stiterant, raptum vexillum ad ripam vertit; &
si quis agmine decessisset, pro desertore fore, clami-
tans, reduxit in hiberna turbidos, nihil & ausos.
 Hanc ripam, Visurgis amnis, vir in paucis eru-
 ditus intelligit, quem abitu nudare suo vexilla-
 rii paraverint, Rhenum ac tumultuatrices peti-
 turi legiones: namque præsidium istud haud
 dubiè Chaucis impositum continendis. Fuisse
 igitur autumat aut paullò infra, aut ad ipsum
 oppidum Bremam, atque hoc primum illi ce-
 lebritatis ac originis exstitisse rudimentum: sic-
 uti complura loca, Romanis incessa præsidiis,
 domitoribus exinde suis augescens fortuna-
 nam

nam florentinque debuere. Attamen in ripam ulteriorem, spe commodioris illectum situs, translatum postmodo promotumque fuisse. Quæ quidem neque confirmare argumentis, neque refellere in animo nobis est: ex ingenio suo quisque demat, vel addat fidem. Certiori tradiderim probatione, cum Magnus circumferret arma victricia Carolus, satis amplam, nec adspernandam victori fuisse rem Bremanam. Produunt enim historiae Gallorum principes, Carolum, cum Holdenstedæ, in Albis littore moraretur, per legatos à Goderico, Cimbris imperitante, petiisse, ne receptum fugitivæ Saxonum ostentare nobilitati pergeret, quin potius receptos iudicio traderet aut clementiæ potentioris. Haud impetrato, vim ratus adhibendam iis, qui causam suam cum vicino conjungere regno destinabant, misit in Bremenses instructo cum exercitu filium, qui acie, cum principe Bechone, victos imperata facere coëgit: ac ferro ignique corrupta regione, reversus est ad patrem, in Eburonibus agentem, feroculæ victor frænatôrque nationis. Certè non planè nulli fuere, qui & Bechonem, immixtum annalium æternitati, ductorem habuere, & præliarem tentaturi aleam, invicti filio bellatoris occurrere sunt ausi. Quapropter privilegia, quæ à Carolo

Willehadus, ad annum DCCLXXVIII, donatus pedo præsul, impetravit, non conferre primitus, sed ornare jus civitatis, atque amplificare, comperimus. Ejus mihi liceat insignium causas hariolationibus aucupari qualibuscunque, quas tamen deduci in Areopagum nolum. Eò quispiam confugere divinus quiret, postquam Fresonum gentes ac Saxonum, Christi jugo barbaram mutavere libertatem, Bremam, non contemnendo præsidem tractui, jussamque recens domita fideli vinculo cohibere pectora, clavem accepisse, publicam fungendi muneris admonitricem. Sed hanc nobis eripere mentem aliud commentum satagit. Recessus, vel terra, vel mari, sinuosos dici *Cameras*, est observare. Permagnos maris sinus, ab Oceano circumambiente linearum abscissos imaginatione, *regias Cameras* Saxonis proles Anglus vocat. Rugia partem sui longius in undas excurrentem videt, quæ à truncarum arborum congerie, *Stubbenkamer* indigenæ vocatur. Tum etiam, sicut in ædibus reductiora conclavia secessusve dominus habet, quos *Cameras* fœculentior cœpit appellare Latinitas, ita reges populivæ, quæ in corpore suo plurimum, situs ac celebritatis ergo, tribuere membris, Camerarum ea dignosci censerique voluerunt appellatione. Sic Londinium, quod

copia

copia negotiatorum & commeatumum maximè celebre quartus decimus Annalium prodit, Angliæ regis Cameram à vetustis seculis, in Anglicano jure dictum, testatur Anglorum gentis aquila Ioannes Seldenus, Maris Clausi lib. II. cap. 22. Sic clavigera Batavorum Leyda, libante in Antiquitatibus eorum Petro Scriverio, rerum potente secundo Guilielmo, qui Comitibus honori regalem junxerat apicem, Hollandiæ nominata Camera fuit: unde Scriverio quidam amicitiam cognitus, duarum illi claviuum attributum insigne divinabat. Adjice, quòd quæ Cameræ quondam audiverunt oppida, vel claviuum ante tot secula nosciturata sunt insigni, fluviorum patribus adsita sunt fluviis. Ecce enim Thamesi Londinium, Lugdunum ac Wormatia Rheno, Visurgi Brema, claviuum gestatrices urbes alluuntur. Hæc animi gratia in medium allata sunt, ut in beneficii loco ponant, cedere melioribus. Acutiùs qui viderit, vice-rit. Imponatur huic capiti colophon, ex Adamo petatum elogium Bremæ, quod is ante sexcentos ejaculari non dubitavit annos. Historiæ Ecclesiasticæ lib. III. cap. 26. de Adalberto: Ita affabilis, ita largus, ita hospitalis, ita jocundus, ita cupidus divinæ pariter ac humanæ gloriæ, ut parvula Brema ex illius virtute instar Romæ divulgata, ab omnibus terrarum partibus devotè peteretur,

teretur, maximè ab Aquilonaribus populis. Sed patrii soli amores, aut ejus, quod comitate cum patrio contendit, affectus nostros inscientium rapiunt, & amplificationibus objurgare veri limitem compellunt.

C A P. X.

Emda & Stada. Ad Amisiam vicus, aut castellum Amisia. Inde natales arcessuntur Emda. Frequenter homonymis oppida lavari fluviis. Viderat Amisum, & Amasiam, in Asia Caucas. Avitarum sedium nomina novis amant imponere coloni. ΑπειCεios Ptolemai, vel Αμιοσα Stephani, clarissimas inter Germanie numerata civitates. Incertum, an ea sit Emdanorum. Rerum Emdanarum culmen ante sexaginta plus minus annos. Propugnaculum unitis Emda provinciis. Die, quo nos ista scripsimus in Belgio, Belgæ pax & Hispani vulgata. Stada nomen, à Statione navium Romanarum, tulit. Albi classis subvecta Tiberii. Castrum Stadii. Castra quondam oppida tenuiora, sed vallata, nondum inserere sese civitatibus ausa. Stadam Sifridus extruxit, uti Romam Augustus. Comitatus Stadenfis. Hartovico transcriptus à Casare Philippa. Adalberti, comitatibus insidiantis, arrogantia. Cur descriptio nobis omissa fluviorum. Pars Scanzontis in Visurgim.

TAcitus Annal. II. de Germanico, expeditionem in Cheruscis agitante; Lacus inde & Oceanum, usque ad Amisiam flumen, secunda navigatione pervehitur: classis Amisiae relicta, levo amne, erratumque in eo, quod non subvexit. Amisiam,

fiam, ubi relicta classis est, pro vico, vel castello, non autem pro flumine, capiendam, sentit egregie cum præeunte Cluverio Freinshemius. Atque, cum præter hæc Taciti verba, Pliniana quoque lib. xvi. cap. i. commonstrent, in ore Amisiæ, vel ad imminentem orilacum, in statione classes habuisse Romanum, vix ambigere fas est, quin Amisiam *Ἀμισίαν* Emdam interpretêre, lambentis arrodentisve fluminis, ut hodie, sic antiquitus agnomento celebratam. Talium neque recentior est infœcunda, neque prisca Cosmographia. Homonyma aut lavant hæctenus, aut quondam lavêre loca, Rizon in Illyrico, Vulturnus in Campania, Sybaris ac Syris in Magna Græcia, Arbis in Gedrosia, Chesel in Tartaria, in Nortgavia Egra, in Osis Ostra, Drepta in Caucis & Bolta. Si plura non inficiandæ rei conquirere laborarem exempla, & festinabundi putarer ocio lectoris, & proprio pariter insultare. Ceterum ante cognitum auditumve Romanum, haud quaquam caruisse Caucos Amisiâ, conjexim. Spectaverant è propinquo, cum avitis in Asia sedibus incubarent, urbes Amisum, Luculli nobilem expugnatione, & *Ἀμισίαν*, quam, utpote genitricem sibi, cum cura libro duodecimo describit *ὁ γεωγράφος Ἀμισίαν*. Hoc autem nostro quoque fieri solere deprehendimus ævo, ut no-

vam sibi quærere patriam compulsi, nomina locorum, quæ prior noverat & avita, perquam advocent usurpéntque libenter: quò sic ingratis suis obliviscendæ solentur emitigéntque desideria telluris. Sicuti Batavus & Hispanus Indiæ locis, Eoæ & Occiduæ, nota sibi nomina cum coloniis invexit. Quod si, cum nonemine, in situ Ptolemæanam agnoscens hallucinationem, hîc locare tentaveris *Ἀμφίσειαν* ejus Germanicam, aut *Ἀμείσειαν*, quindecim ante secula, inter oppidorum eximia caput extulit Emda. In tribus enim Germaniæ præcellentibus Amisiam numerat Alexandrinus. Unde Stephanus in Urbibus: *Ἀμείσεια, πόλις Γερμανίας· Μακρυανὸς ἐν τοῖς ἀπὸ Ῥώμης ἐπὶ τὰς Ἀμφίσειας πόλεις τὸ ἔθνην Ἀμείσειαν*. Id est, *Amisa urbs Germaniæ: autore Macriano, in itinerario à Roma ad illustres urbes: gentile est Amiseus*. Sed aut erroris est absolvenda designatio Ptolemæi, aut gravi afflicta casu res procubuit Emdana, cujus famam atque memoriam caliginosa nobis surripit vetustas. Nam ad annum à nato Deo millesimum, ignobiles atque pertenues, annaliûmque prætereundi scriptoribus Emdani fuère. Duodecim ante lustra plus minus, ut singulæ semel adscendunt ad fatale sibi fastigium respUBLICÆ, consumserunt incrementa sua, pandere sinum exulibus edocti, & venienticum profugis

fugis occurrere fortunæ. Quanquam ne nunc quidem illustris famæ claritudinem intermiscere: dilecti insuper adductique, ut murum ab ea parte, tutissimumque provinciis iis propugnaculum præstent, in quæ hic ipse, qui nos hæc scribentes videt, annis octoginta magnus imponitur dies: inter Philippos, ac sociatos fœdere Belgas, publica voce Mavortis faceffere jusso furore. Quanquam nonnullis bona sua fecius interpretantibus: quorum timor, vel refutandus temporum successu, vel comprobandus, ut omnino refutetur, atque uti, signum extollente Batavo, pax augusta per omnes Christiani orbis angulos exsurgat, Optimum Maximum pacis atque concordia Statorem autorémq; supplices ex animo veneramur. Ad vetustissimum, ut perhibent, oppidum Cauorum dissertatio proferatur. *Stadium* litteræ vocitant antiquiores. Romanis acceptam tullisse *Stationis* appellationem, forsan haud infeliciter ex eo colligatur, quod, auspiciis Octavii firmato Tiberio, classis, quæ Oceani circumnavigaverat sinus, Albi flumine subvecta Vellejo Paterculo lib. II. narratur. At *Stadii* locus, Albinæ propemodum ripæ prætensus, vacaturis à cursu navigiis aptam polliceri securitatem videbatur: unde Adamus lib. II. c. 22. *apud Stadium barbaros exceperunt, quod est oppor-*

tunum Albiae portus praesidium. Ergo, quod stanti classi praesidium atque tutamen haberetur, sensim Stationis eminere nomine cepit, quod è proximo nomen *Staten* adspicit, quo oppidum hoc Chronicon Sclavicum, & Gesta Pontificum Lubecensium insignivère. *Castrum Stadii* diploma loquitur Imperatoris Friderici, signatum anno MCLXXX. Unde suspiceris, ante quingentos annos Stadam oppiduli potius famam, quàm urbis, adimplèsse. Castrum enim, anteponendum castello, urbi oppidove magnitudine cedit ac dignatione. Verba Diplomaticis: *Castrum Stadii & Burgum, cum ministerialibus & universis pertinentiis, & omni jure suo.* Sic Hamburgum, Lubeca, Luneburgum, & innumeræ, cum adhuc nomen inter urbes erubescerent profiteri suum, castra sunt antiquitus in litteris appellatae principalibus. Historia Bremensium Archiepiscoporum: *Tempore imperatoris Henrici II. Henricus Calvus, qui mansit in Hertzevelde castro, bonus & mansuetus, uxorem habuit Hildegardam, quibus filius solus fuit superstes Henricus. Hic appellatus est bonus Henricus, & genuit duos filios, Sifridum Comitem, qui Stadium aedificavit. Hic à piratis capto castro, cum fratre comprehensus est. De quo fratre postea: Piratas vicit, & quos vivos comprehendit, suspendit prope Stadie. Stadam dicitur aedificasse Sifridus,*

Sifridus, quòd ipse, poliendæ princeps erigendæque, ex humili & angusta laxiorem reddere cultioremque niteretur. Ut Augustum, qui Urbem, quam lateritiam acceperat, marmoream reliquit, censuere quidam *Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem Urbis*, in Cæsaribus edente Tranquillo. Neque enim majore laude urbis alicujus circumfundendus autor est, quàm qui splendorem ejus operi conciliat, aut æternitatem. Deinceps eadem Historia: *Comes Luderus accepit uxorem Alheidim, amitam Rodolfi, quem Saxones elegerunt in regem contra Henricum, genuitque ex ea Vdonem primum, qui factus est Marchio. Hujus Vdonis tempore Comitatus Stadenfis donatus est Bremensi Ecclesia, & susceptus ab isto in feudo. Sæpe Comitatus Stadenfis tabulæ commemorare vetustiores. Fusum per totam Bremensem Archiepiscopem fuisse, Bremensi credere par est Adamo. Lib. IV. c. V. Alter verò Comitatus erat Vdonis, qui per omnem parochiam Bremensem sparsim diffunditur, maximè circa Albiam. Nempe dignitas illa comitiva jurisdictionis quædam species erat, præter alia muneris eximia, potissimum in exercendis occupata judiciis, liberóque meatu præfulum ipsas pervagata ditiones, cum nondum, damnatâ modestiâ votorum, artibus adspirare patriciis ad dominatum cœpissent. Imperator Philip-*

Philippus Suevus, ad annum CIOCCXCI.
 Hartvico II. cum comitatu, seu civili jurisdictione, Stadæ transcripsit addixitque possessionem: Nos igitur, fideliter ac justè paternam imitari cupientes æquitatem, prædictum castrum Stadii, cum comitatu & omnibus pertinentiis suis, similiter & supra dicta patrimonia Rodolphi Marchionis, Henrici Marchionis, Comitum Friderici de Stadio, atque hereditatem nobilis matronæ Idæ, cum omni jure & integritate, omnique utilitate & honore Ecclesiæ Bremensi perpetuo jure possidendam confirmamus. Enimvero jam ante seculum, quæ prece, quæ precio, suum Vdoni comitatum extorserat Adalbertus, cui avaritia gloriæ, & insatiabilis cupidus famæ nihil invium, nihil remotum videri sinebat, hoc elogio per *ὁψιγενος* donata scriptorem: *Mens alta viri pugnans contra naturam patriæ, quidquid usquam magnificum didicit, hoc habere & ipse voluit.* Hinc adversus potentatum Wirceburgensis obliquus, & fastigium ejus, qui dioceseos imperium ducis pariter & Episcopi nomine complectebatur, in diminutionem accipiens sui, comitatum abolitione viam sibi facere destinavit ad supparem dictaturam. Audiatur in partes sæpe nobis advocandus Adamus. Lib. IV. cap. V. *Potuit Ecclesia nostra dives esse: potuit Archiepiscopus noster Coloniensi aut Moguntino in omni rerum gloria non*
invi-

invidere. Solus erat VVirceburgensis Episcopus, qui in Episcopatu suo neminem dicitur habere consortem. Ipse enim cum teneat omnes comitatus suæ parochiæ, Ducatum etiam provinciæ gubernat. Cujus æmulatione noster præsul statuit omnes comitatus, qui in sua diœcesi aliquam jurisdictionem habere videbantur, in potestatem Ecclesiæ redigere. Fluvii veterum clari scripturis, ad alia decursuræ prætereuntur orationi: partim quòd invadere prioribus observata refugimus, partim, quòd in expeditionibus Romanis plus sunt nobis vice simplici memorandi. Visurgidos ignoscat mihi Nympha,

— *Lympha lympharum*

Fœcunda mater, nata Cattidi proles,
Sed nupta nostro, nupta duplici Cauco,
Quem diribente finit arbitra fluctu:
Princeps amœna, clara, vitrea princeps,
Amasiarum serva puppium princeps.

Ut in Scazonte, laudibus ejus inscripto, cecini.

C A P. X I.

De republica Caucorum. Reges atque principes Germaniæ non imperii, sed nominis habuisse dignationem. Quippe ad populum summa relata rerum. Ferme nascentis ad instar Romæ. Cui, rege Romulo, libertas & majestatis jura relicta. Pars libertatis eligere. Lacedæmoniorum umbratici reges. Heroicorum temporum
monar-

monarchæ. Quale Cauco regimen arripserit, è vicinorum promitur exemplis. Frisio reges: sed in quantum Germani regnabantur. Cherusco reges. Regni Arminius adfectator. E'v'w'k'w'g Taciti concilatum. Catto principes. Batauo reges. Optimatum primi, reges. Cauci regimen è ceterioris seculi moribus indagatum. Qualem publica rei constitutionem Magni deprehenderint arma Caroli. Bella uni permissa gerenda. Becho, Bremensium princeps. Francorum populo, cui Caucasus immixtus, admissio regno salva libertas. Saxonum in Britannis Heptarchia: sed uno præminente. Patres Saxonum, seu optimates. Carolus antiqua magistratum vocabula Saxoni reliquit. Inter quæ Potestas. Frisorum Potestas. Bremensium Potestas. Iudiciaria manus. Gräviones. Goegravii. Hassi & Landgraviorum, ac Hollandiæ Comitum, primordia consimilia videri.

Scriptores antiqui reges atque principes Germaniæ loquuntur, sed, qui civitatem quique suam suadendi magis autoritate, quàm jubendi potestate, temperarent. Neque enim liberum illis aut infinitum regimen: plebi relicto maximarum arbitrio rerum. Tacitus: *De minoribus rebus principes consultant, de majoribus omnes: ita tamen, ut ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. Ut fortuitum videantur & mobilem, & ex voluntate parentium constantem, inter suos occupasse principatum. In concilio, Vt turbæ placuit, consistunt armati. Tum, si displicuit sententia (regum principumque) fremitu adspernantur: sin placuit,*

placuit, frameas concutiunt. Propterea Tutor Histor. IV. invidiosè: Germanos non juberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere. Res igitur alibi dissociabiles miscuere, regnum ac libertatem. Ita neque Romulus (nam à rep. Rom. omnium rerum egregiarum exempla mutuamur) nascenti populo potis erat omnia cognitæ subducere jura majestatis. Dionysius Halicarnasseus lib. IV. Penes populum trium horum erat arbitrium, creandi magistratus tam domi quàm militie, leges abrogandi vel confirmandi, bellum pacemve decernendi. De his rebus quoties disceptabatur, curiatim colligebantur suffragia, & tantundem valebat pauperrimi quàm ditissimi calculus. Unde jam nulli miremur, in Catilina scriptum Sallustio, imperium regium initio conservanda libertatis, atque augendis reip. fuisse. Nam quod Tacito sic incipit Annalium labos: Urbem Romam à principio reges habuere: Libertatem & consulatum L. Brutus instituit. Illud omnino sejungit à libertate regnum, quod imperium in superbiam verterat ac dominationem, & magnitudinem suam peccandi licentiâ maluerat, quàm officii gloria, metiri. Ac sicuti, post Romulum, proprios elegit arbitra Roma reges: ita Germania quoque sumpsit suos, id est, elegit. Reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt. Electio verò magnum libertatis, etiam fugitivæ, decus. Galba Hist. I.

Loco

Loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Nostri igitur illi veteres, principali titulo regalive præfulgentes, certum imperium, vimque regiam animo complecti non audebant, *reges nomine magis, quàm imperio*, ut ait in Agefilai vita de Lacedæmoniorum regno Cornelius Nepos. Et exspatiatus in primordia Romana Sallustius: *Imperium legitimum, nomen imperii regium habebant.* Quales ferè Stagirita testatur heroum tempora tulisse Monarchias, Politicorum l. III. cap. XIV. & à volentibus acceptas, & secundum præfinita legum exercendas. Speciatim verò Cauco, quæ placuit universim Germano, tractandæ reip. placuisse formam, è vicinia nostra non adspernando depromitur argumento. Cum Frisio Cattum intuere, Cheruscumque. Quum Frisios à Malorige Verritòque regi tertius decimus indicâisset Annalium, ista cautissimus adscribit: *in quantum Germani regnantur.* Sic enim sanior scriptura, pridem ulcerosæ substituta. Et eos, qui vetustissima Francorum facinora signavêre, reges liquet edidisse Frisiorum. Ne citerioris seculi nomina commemorem. Cheruscum regni non eximit admissæ speciei, quòd Annal. II. dux Arminius, regnum adfectans, popularium narratur adversam habuisse libertatem. Nam si regni nomen inauspicatum popularibus exterminandumque

dúmque visum fuit, cur *Cheruscorum gens regem Româ petivit, amissis per interna bella nobilibus, & uno reliquo stirpis regia, qui apud Urbem habebatur?* Annal. xi. & quidem tempora flagitati regis, & fastiditi, vix quatuor lustrorum intercapedine dividente. Nempe non ipsum illi regnum, sed regem averfabantur Arminium, abscessu Romanorum, & pulso Maroboduo, superbum. Veriti, ne proscriptâ modestiâ votorum, mixtam principatui sensim oblivisci libertatem, & unius cogerentur adspectare iustia dominantis. Quippe cunctorum domitor affectuum animus indomabili frenos imponere nescit ambitioni, quæ incrementis ex hoste destituta capiendis, in civium plerumque capita grassatur ac libertatem. Cattorum principes Adgandestrius & Arpus Annal. ii. Caturmerus Annal. xi. leguntur. Et quid Catti propaginem sileo Batavum? Civilem regionem sanguine, tradidit adfirmatè Tacitus: Veromerum Strabo, & non unum Bataviæ regem Marcellinus in nostra secula transfudit Ammianus. At, quod Hugo Grotius asserit, in libro de Antiquitate Reip. Bataviæ, nihil esse manifestius, quàm reges hos fuisse iidem ut *Laconicos, nomine solo, re verò ipsa nihil nisi optimatium primos.* Idem in promptu nobis est asserere de Frisiorum Cheruscorumq; regibus, & si hos

F adjici

adjici patiare, Cauorum. Propterea Tacitus, ubi in concilio regem ait audiri principemve, ceteros, adjicit, ad sententiam admitti dicendam, *prout atas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est.* Hi, invidendo gentibus exemplo, Germanorum optimates erunt: in rep. cujus penes populum summa fuit, eminente nihilominus ætatis, profapiæ, factorum, eloquentiæque dignatione. Tempora consulere liceat à nostris minùs abscedentia temporibus. Nam quemadmodum ea, quæ spectaturos, ob longum nimis intervallum, oculos eludunt, certius solent è propinqui ratione percipi trigoni: ita, quæ plurima subducit nobis abdítque tenebroso sinu vetustas, ex insecutorum elucet sæpe, scintillantve moribus annorum. Saxo, qui Caui sepeliit appellationem, prisci retinebat haud prætereunda vestigia moris. Magnus enim Carolus, sub octavi seculi finem, fertur in hunc ferè modum publica reperisse constituta. Salva populo libertas & intemerata. Qui confusionem exturbaturus, immodicæ pedissequam libertatis, ultro directricis admisit adscivítque faciem Aristocratia. Quippe meritis eminentes & auctoritate viros (erant autem numero duodecim) consiliorum suorum reip. facere copiam, ejúsque cum imperio tractare negocia jussit.

Annuo

Annuo quisque per vices honore præsidendi collegas anteibat. Ac, ne regis eos ex toto nomen, tanquam malam scævam, horruisse credas, quemcunque bella deprehendissent, ab exteris illata, præsidem, is, bello flagrante, rex appellabatur, regiâque potestate cuncta sub imperium accipiebat: donec, pace restituta, regii nominis exueret invidiam, ac ad pristinam rediret æqualitatem. Fermè ad dictatoris exemplum Romani. Sorte sequestra permissum uni, quod multorum erat, è quorundam colligi monumentis queat. Rex verò videtur principum titulo decoros habuisse legatos. Certè cum Caroli filio, principe ducente Bechone, conflixisse Bremenses, dictum nobis est in adolescentis historia Bremæ. Non minùs hercule Francus antiqui afficiebatur admiratione moris. Francus, in cujus nomen plurimus adscitus est adoptatúsque Caucus, ut è cap. VII. paret. In legibus Francorum: *Hoc decretum est apud regem & principes ejus, & apud cunctum populum Christianum, qui intra regnum Merwingorum consistunt.* Quæ verba (non enim nunc adire nobis Antiquarum legum Codices dabatur) eruditissimæ de Comitibus dissertationi concivis amicique nostri Meimari Hoyeri debemus. Afficiebatur etiam, sed minùs evidenter, effusus in Britanniam Saxo.

Quippe, cùm res inibi suas in tantum videret
 adolevisse, ut prosperrimæ jam essent ac pol-
 lentissimæ, plenæque ac consummatæ victoriæ
 fructus, Heptarchiam partæ telluri reëtricem,
 sed à singularis imperii non abhorrentem re-
 verentia, dedit. Etenim, qui virtute poten-
 tiave, solis instar, sex reliqua sidera inumbra-
 ret, is & insigni à reliquis æstimio colebatur,
 & rex gentis Anglorum appellabatur, autore
 Venerabili Beda. Sed, ut in victa regione, vul-
 góque victore sensim cum victo numerosiore
 confuso, populari consultum minùs atq; litatum
 libertati videtur. Delectorum procerum auto-
 ritati perhibet illustre testimonium Witechin-
 dus, in natali versantem sede Saxona describens.
 Namq; representata supplici Britannorum le-
 gationis oratione, quâ, ad Pictos averruncan-
 dos, opem atque terrorem ejus implorabat, *Pa-
 tres, inquit, ad hæc pauca respondent.* Carolus verò
 Magnus, ut ad ea nunc tempora cursûs nostri
 vaga reflectamus, haudquaquam prisca Saxo-
 nis i vit instituta deletum. Assensus enim est,
 suis ut in plerisque moribus uteretur, haud au-
 sus longissimæ sine libertatis eum multare po-
 pulum, qui pulcherrimum putabat exspirandi
 genus, in ejus exspirare complexu Deæ. Plera-
 que retinuit antiqua magistratuum vocabula
 victus. Inter quæ P O T E S T A S eminet vel
 impri-

imprimis: eo sensu veteri quoque non inauditum vocabulum Latinitati. Juvenalis in divina Satyra, quæ omnes una provocat Horatianas:

*Hujus, qui trahitur, pretextam sumere mavis,
An Fidenarum Gabiorumque esse potestas?*

Et ea gens, quæ veteris invasit patriam Latinitatis, hodiçque POTESTATIS eundem voci servat honorem. Ingredere vicina. Cùm Frisii, & Guilielmus, Hannoniæ domus ultimus, armorum inter se periculum facere decrevissent, ante conflictum tentato colloquio Frisii ceteras inter hanc Comiti conditionem tulere, quatuor Frisiorum nobilissimos impositum scuto Comitem humeris vibraturos, & in ea dicta prorupturos: *Hæc est Potestas Frisia.* Et omnino multam Potestatis faciunt Annales Frisii mentionem. Neque præterire Bremana velis. In quæis ad A. DCCCCXXXIV. & MCCCLIX. potestates (sic enim prodit cum Diplomatis historia) reperimus. Et ad A. MCCCXLIX. in bello, quod cum Oldenburgensi Mauritio gestum, *cum potestate sua, & stipendiariis, Bremenses exivere*: Bremensium Archiepiscoporum Historia tradente. Gewalt indigena fuit appellitata sermone Potestas: unde etiam nunc lictores Gewalts-fnechte, id est, *ministri potestatis.* Apparet in privilegiis quoque,

que, nec non in veteri rerum historia nostrarum; *Judiciaria manus*, quæ vel eadem cum potestate fuit, vel haud insigniter abiit ab ea recessitque. Quomodo pro potestate Potentatum posuit in Lexico Papias: *Potentatus, auctoritas judicialis in civitate*. Judiciariam Potestatem Bremensis nominat Adamus. Defluxit inde Patrum Conscriptorum appellatio *Witheit*: *Wet* enim, ac *Wit*/legem signat. Ceterum, qui plebem juris intra legumque reverentiam coercerent, est ubi *Gravii* quoque sint dicti Germano, vel *Graviones*. Variè tamen usurpatæ titulo dignationis. Sicut enim Comites sacrarum largitionum, rerum privatarum, alvei Tiberis, cloacarum, metallorum, portuum, commerciorum, Littoris Saxonici, limitaneos, &c. legere est in imperii Notitia: sic Dyckgravios, Burggravios, Pluyingravios, Marckgravios, Goe-gravios agnovit ante seculum non unum Germanus, & agnoscit. Goe-gravii nostri, qui juri præsumt dicundo per certi limitata districtus, eorum, qui Tacito describuntur atque Cæsari, speciem videntur atque vestigium repræsentare Gravionum. Tacitus: *Eliguntur in iisdem conciliis & principes, qui jura per pagos vicósque reddunt*. Cæsar in Commentar. VI. quo loco flectit ad Germanica commentationem: *Principes regionum atque pagorum*
inter

*inter suos jus dicunt, controversiasque minuunt. Goe tellus est, & pagus, ex usu vetustiorum diffusæ determinata portio civitatis: cujus indicia nominis in antiquis expressa tabulis sunt Emisgoe, Lorgoe, Sturmegoë, Fivelgoë, Berdangoë; qui sanè tractus terrarum, Latine scripturientibus audivêre pagi. Sed & Friso partem sedium suarum in Oostergoe dispescit & Westergoe. Sunt igitur Goe-gravii pagorum judices. Cursim quoque vicinum libet iteratò tangere Cattum. Plures uno Landgravios seu pagorum comites (non est enim nomine tenus alius à Goe-gravio Landgravius) Hassiam medio labente rexisse reor ævo: sed, uno forsitan opum virtutumque gradibus ad eminens enixo fastigium, ceteri florentem ejus adoravêre fortunam: unde Hassiæ illi Comitibus, ac, deinde, temporum augustior usu facta, Landgravii addita salutatio est, ac Cæsare relicta favente. Talia ferè de primordiis Hollandiæ Comitum Grotius aperuit, in libro de Antiquitate reip. Bataviciæ, cap. v. Verba (nam ubique legi Grotiana merentur) adscribo: *Fuit ergo Comes Didericus jam ante, & Comitibus filius: sed comes pagi, hoc est, regionis alicujus, non integræ gentis: qui honos ipsi primò concessus, procerum & oppidanorum, ut credi æquum est, faventibus studiis. Et cum in Trajectinis tabu-**

lariis mentio fiat pagi, sicut in Australi regione, cui nomen Hollandia, à vero fortè non abeat, hunc ipsum pagum fuisse avitum Diderici comitatum: in cujus vocabuli consortium mox totum hoc eidem principi creditum corpus imperii venerit.

C A P. XII.

De Caucorum moribus ac institutis. Comititia sub dio celebrata. Duplicem ob causam: necessitatis unam, superstitionis alteram. Dani, Poloni, Franci libero consultationes suas atheri commiserunt. Sic in Chaucide Minore Frisii, ad Vpstalessbomum. Et in Chaucide Majore Bremenses hodièque, prope Basdaliam. Ruricolis nostris jura sub dio reddi. Quercus religio. Quæ signum numinis. Sanctiva arbor. Staleke quercus.

DUæ compulère populos, ad comitia patentibus in causis agitanda, causæ: Una loci fuit amplitudo deligenda, quæ sufficeret immensæ receptandæ coëuntium turbæ. Testatur enim Tacitus, de majoribus omnes consultasse rebus. Iterum: *Vt turbæ placuit, confidunt armati.* Et apud Cæsarem Induciomarus armatum concilium indicit. Hoc more Gallorum est initium belli, quo, lege communi, omnes puberes armati convenire coguntur. Comment. v. At quæ illa tam vasta receptacula, quæ tot coërcere millia quirent, præsertim in populis ingentium ignorantibus operum structuras? Altera, metus ex numine fuit. Cælo teste, de summa rep. deli-

deliberabant, ut sinceros adferrent ad negotiorum magnitudinem adfectus. Rati, sub puero Jove magis præsentem Jovis haberi majestatem. Morem hunc constat in posteris hæsisse gentilitatis, & hære. Quanquam ne æstimatæ quidem à Deo gentis exemplo carentem. Sed nostræ venemur ætati propiora. Ante tria secula conventum sub dio Danorum Ericus egit. Chronica Slavica: *Anno Domini MCCCXII. rex Danorum Ericus in campo spaciofo & plano Ortus rosarum dicto prope Rostok maximam & multum solemnem tenuit curiam cum multis principibus & dominis terrarum spiritualibus & secularibus.* Neque renuntiat hodiernus instituto Polonus, & necessitate sese & antiquitate defendenti. Quem brevi, propter eligendum Uladislai successorem, infinitam cælo ostensurum nobilitatem, diremti circulorum ambitu mirabuntur obstupescéntque campi. Diu quoque Francum de rep. vidêre campi consultantem: donec, aëris inclementiam vitaturis, urbium septis, ædificiorumque claustris includere consulta cœpit. Et quid Caucasum taceo Minorem? Campum novit Auricanus ager Upstallesbomum. Illic ex omni Frisia, Rhenum inter atque Visurgim, comitiorum causâ coire delegati à populo solebant: illic, patulo sub cælo, consilia de rep. miscere,

tribunal excitare, & ardua quæque minuere controversiarum. Imprimis, si quid vitii fecisset antiquissima libertas, aut factura videretur, huc, velut ad libertatis aram, indignantis populi vota concurrebant. Unde, confluere ad Upstallesbomum, tantundem ferè Frisio significabat, ac ad vindicias secundùm libertatem poscendas advolare. Quid autem cesso Caucum meum ad testimonium citare Majorem? Ille verò ne nunc quidem pristinum patitur obsolescere morem, neglectum pridem exutumque Frisoni. Prope Basdaliâ locus, nullo pariete laborans aut tecto, VII. ab urbe Brema milliaria recedit. Inibi Bremani tractus Ordines, expositi cælo, congregiuntur. In eodem tractu *παλαιὰ τι κὴ πολυχρονία ᾠδὴ ἀτηρήσθαι, veteri quadam & à multo tempore deducta consuetudine*, quemadmodum de talibus Diodorus Siculus loquitur, agrestium sub Dio judicia passivitus exercentur. Plerumque annosa aliqua, & ingentibus onerata cornubus, desuper inspectante quercu. Cujuscemodi tres Upstallesbomum inumbrabant. Robur enim, reliquas inter arbores, publica præcellebat admiratione. Maximus Tyrius Celtam (Celtæ verò pars Germanus) robore signante, præsentem docet horruisse Deum. Dissert. xxxviii. τὸ δὲ βαρβαρικὸν ὄμοιον ἅπαντες μὲν ζῶντες ἔτι κατεστῆσαν ἵ αὐ-

ἢ αὐτῶ σημεῖα ἄλλοι ἄλλα. Κελτοὶ σέβασσι ἢ Δία ἀγαλμα
 ἢ Διὸς Κελπιδὸν ὑψηλὴ δρῦς. Id est, Inter barbaros
 similiter, qui Deum non agnoscat, nemo est: alii
 tamen alia ei statuunt signa. Celtæ Iovem colunt:
 Iovis autem simulacrum apud eos est alta quercus.
 Quò referendum est illud, de triumphata Ger-
 mania, Claudiani, in primo de laudibus Stili-
 conis:

— & roborâ, numinis instar

Barbarici, nostræ feriant impune bipennes.

Sanctivam arborem succedentis ævi ruricola
 vocabat. Vnde lex à Luitprando lata, Longo-
 bardorum rege: *Qui ad arborem, quam rustici
 Sanctivam vocant, adoraverit, vel incantationem
 fecerit, componat medietatem pretii sui in sacro
 palatio.* Et observatæ quercus in nostris diu re-
 fulsère monumenta moribus. Confectæ ad
 annum M C C X L V I I I. de Advocatia
 Braemstede tabulæ sic finiunt: *Actum juxta
 castrum Haghen, prope quercum, vulgariter Staleke
 nuncupatam.*

C A P. XIII.

*Eruantur ad familiam, habitum, victum pertinentia
 Servi, colonorum instar, habitu Germano. Cujus in
 Chaucide deprehendunt indicia moderationis. Liti. Cur
 liti, colonive, mancipiorum aliquando nomine debone-
 stentur. Viri proprii. Barbaries eorum, qui servituti
 naufragos addixère. Recentioribus, ante quinque secula,
 cognita*

cognita Caucis. Sed incognita vetustis. Cauci pellibus amicti. Quas in castris quoque Germanici gestavere. Cauci cirrigeri. Corymbiorum aestimatores. Emendatus Douſa Petronius. Famem Caucus obvia dape profligabat. Quam venatio mediterraneo praebebat, uti piscatio maritimo. Lintres. Coriacea Saxonum navigia. Plinii, Cauci victum miserantis, ampulla. Devincendorum durities invisit Romano. Artes Agricola, Britannos ad enervem invitantis elegantiam. Vera rerum amissa vocabula. Nihil miserum, quod in naturam consuetudo perduxit.

DEhinc alia quaedam Cauci persequi libet instituta. Offert se verò nobis institutorum divisio in ea, quae familiam, quae habitum, quae victum spectant. Pars ultima familiae servi sunt, animata domus instrumenta: sed minus majoribus nostris habita contemtim, neque Romanum in morem descriptis per familiam adnota ministeriis. Tacitus: *Suam quisque sedem, suos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut vestis, ut colono injungit, & servus haec tenet paret.* Spirant in Cauco vivuntque tam liberae, prope dixerim, jura servitutis. Obstrictus enim plurimus est agricola, ad frumenti modum, aut pecoris, singulis hero praestandum annis: sed obstrictus, quem permessa vomeribus obstrinxit ad talia munera tellus. Ita non ipse, sed terra, qualemcunque servit haud ingrata servitatem. Liti sunt appellati,

pellati, litæque, tempore quod recentiore à
 vetusta disparat ætatem. Ottho rex in privile-
 gio, ad A. D C C C C L X X V I I I. *Donamus et-
 iam ad hæc præfato Archiepiscopo (Adaldago Bre-
 menfi) interventu Bernhardi ducis quædam nostri
 juris mancipia, litam videlicet Thietfuiden dictam,
 cum filiis ejus & filiabus omnique progenie, quæ
 ex his per successura tempora fuerit procreata. No-
 stri, inquit, juris mancipia. Nam litos istos, præ-
 fertim si cuncta progenies flagitatorum patere-
 tur herum, nemo mancipiorum inficiabitur
 affricum fuisse nomen, qui, præter hoc Ot-
 thonis III. Henrici IV. Cæsaris, & Leonis IV.
 Papæ, aliorumque privilegia consuluerit, anti-
 stitibus indulta Bremanis. In iis enim frequen-
 tia reperio *sexus utriusque mancipia*. Adde se-
 culi vitium, in addicta sibi pactis aut precio
 corpora rigidioris, cujus ne nunc quidem ob-
 liviscitur ex toto vicinia nostra rigoris. Hinc,
 qui operam Saxoniam navare describendæ, sta-
 tus in ea meminere servilis. Witechindus lib. I.
*Gens Saxonica triforini genere ac lege, præter con-
 ditionem servilem, dividitur. Servos ipsos tertium
 genus Nithardus fecit. Histor. lib. IV. de Sa-
 xonibus scribens: Quæ gens omnis tribus ordini-
 bus divisa consistit. Sunt enim inter illos, qui Edlin-
 gi, sunt qui Frilingi, sunt qui Lassi illorum lin-
 guâ dicuntur. Latinâ verò linguâ hoc sunt, nobi-
 les,**

les, ingenui atque serviles. Sunt enim Lassi, variante temporum gentiumque loquela, Liti. Diploma Liemari: *Aderant alii quamplures ex liberis hominibus. Et mox: super reliquias nostras cum chirotheca, sicut mos est liberis Saxonibus, tradidit in Asanthorp curtim. Dicebantur & viri proprii, sicut etiam nunc in Westfalis epygenmannen. Lex Adalberonis, ad A. M C X L I I I. Fœmina, quamvis libera, si alicujus viro proprio, nisi Ecclesiæ nupserit, quia se quoque servituti obnoxiam fecit, viro suo adhareat, & prædium Ecclesiæ relinquatur. Asperum dictu, memoriâque horrendum est, quod ætatis mediæ leges historiæque patefaciunt, naufragos non bona modò cetera, littoribus impacta rapacibus, sed inæstimabile quoque bonum perdidisse, libertatem. Adeone efferari mortales, an fortem oblivisci potuisse mortalitatis, ut cum ira barbari colluctatos elementi, ac beneficio terræ matris elapsos, magis ipsi barbari, ac supra fidem atroces, in novam sustinerent abyssum præcipitare calamitatis? Tam injusta quis unquam admissa credat aut exercita jura? Exercuere, præter alios, & quidem in illustribus exercuere personis ætate media nostri. Bremensium Archiepiscoporum Historia: *Friderici avia & mater de Anglia navigantes, in Comitatu Stadensi naufragium passæ sunt:**

sunt: & secundum prisci juris rigorem tam homines quam res regia ditioni sunt mancipati. Suggestit ergo Dux Friderico, Bremensi Archiepiscopo, ut ipse Comitem Fridericum Ecclesie sue mancipium evincere satageret. In Bremensis quippe Ecclesie Comitatu avia & mater sua, prae-textu naufragii, servituti sunt addicta. At non vetus ille, gloria nostra, Caucas talia Neptuno subductis, & terrae suae illisis, intentavit, ut ex Ann. II. liquet: etiamsi multus fixisset in ipso prope tuguria mari. Et quanto sanctius eae leges, quae & bona miseris, & spiritum permittendo liberum, nec avaritiae suorum frena, nec crudelitati laxavere. Quod enim jus habet fiscus verba sunt Constantini Lib. I. (Cod. de naufr. l. XII.) in aliena calamitate, ut in re tam luctuosa compendium sectetur? Adjice L. ne quid D. de incendio, ruina, naufragio. Quod habitum, atque corporis cultum concernit, *δὲ πρῶτο φόρο* exstiterè cum cetero Germano Cauci. Tacitus: Gerunt & ferarum pelles, proximi ripae negligenter, ultteriores exquisitiùs, ut quibus nullus per commercia usus. Ferarum velantur exuviis, inquit, tam qui proxima nobis, quam qui colunt interiora: sed hi curatiùs adornatis, utpote quibus omnis in pelliceo decor, ignoto, cum commerciis, elegantiore luxu: isti, sine cura deproperatis, quos usu poliorum ac consuetudine domitos, exoticorum splen-

splendor indumentorum atque varietas adfici-
 cit. Hinc ilicò subnectit, ultiores eligere fe-
 ras, & detracta velamina spargere maculis,
 pellibúsque belluarum, quas exterior Ocea-
 nus, atque ignotum mare gignit. Idem Taci-
 tus Annal. II. de Germanico: *Nocte cœpta,
 egressus augurali, per occulta & vigilibus ignara,
 comite uno, contactus humeros ferina pelle, adit
 castrorum vias, adsistit tabernaculis, fruiturque fa-
 mâ sui.* Ad quæ commentator Lipsius: *Quare
 ferina pelle? ut habitum mentiretur Germani, cre-
 do, qui plerumque pelliti. Germani autem multi non
 in castris solùm, sed, ut opinor, inter ejus custodes.*
 Inter *σωμφοφύλακας* eo fuisse tempore Germa-
 nos, vix est ut integrum sit opinari. Nam &
 bellum cum eo populo gerebat acerrimum
 Germanicus (intutũ verò, popularibus hostium
 imperatorium credi corpus) & ante annos haud
 ampliùs octo Germanos, ob cladem Varia-
 nam, dimiserat ipse corpore custodes Augu-
 stus. Tranquillum ad cap. XLIX. Sed in ca-
 stris erat utique Germanus, & ipsissimũ her-
 cule Caucus erat, in commilitii decus adscitus:
 ut, in expeditionibus Romanis, ex primo pari-
 ter ac secundo dicemus Annali. De capillitio
 Germanorum Juvenalis:

*Cœrula quis stupuit Germani lumina, flavam
 Casariam, & madidos torquentẽ in cornua cirros.*

Sic

Sic enim legit Illustris Salmasius, in Epistola de Coma. Sunt autem cirri deflui crines atque dependuli, sive sparsi sint illi, sive effusi, sive discriminati. Cirros verò non omnis Germania, sed Suevus imprimis atque Sigamber, in cornua torquebat, id est, in vertice nodo substringebat. Unde *Rheni nodos* apud Martialem legimus. Caucasus epitheto cirriferorum donat in primo Lucanus:

Et vos cirriferos bellis arcere Caycos

Oppositi, petitis Romam. —

Si nobilissimo plausum dare Doufæ velimus, corymbia quoque Cauco dedit in Satyrico Petronius Arbiter: *Evocatum me non minus decore exornavit capillamento: immò commendatior vultus enituit, quia flaucorum corymbion erat.* Pro verbo *flaucorum*, Romanæ civitatis exsorte, *Chaucorum* reponendum Douza divinabat. Altrinsecus rerum temporumque conferenti faciem, indicabit in primo Saxoniorum libro Witechindus, habuisse *diffusas scapulas casarie* Saxones. Ad victum propero: quo simplici utebatur & obvio Caucasus. Insolitum illi, flagitare remotorum littorum piscem, peregrini aëris volucrem, saltus non sui carnes, alieni temporis fructum. Insolitum, quod nunc apprime solens, ab extremo orbe violandorum opperiri lenocinia ciborum. Docto sine blandimen-

dimentis expellere famem, & dape, quam suum illi mare, sua terra præbuisse, irritata labore jejunia solari. Ergo & piscibus insidiabatur, & feris. Namque victitasse plurimâ ferinâ Germaniam, cum Tacito Senecâque, Pomponius Mela testatur. Et in sexto Commentario Cæsar, omnem Germanorum vitam in venationibus, atque studio consumi rei militaris. Sylvarum creberrimus horror impulit Caucos ad bella facienda feris, sed interiores. Nam proximi fluminibus, aut mari, in pisces armabantur. Plinius: *Fugientes cum mari pisces circa tuguria venantur. Non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit, omni procul abacto frutice. Vlvæ & palustri junco funes nectunt, ad prætexenda piscibus retia.* Ceteroquin cavatos ex materia alveos, id est, lintres, in piscationis usum, aliósq; conscendebant: ut ex Velleji libro I I. & Annal. XI. claret. Ac miratur quarundam molem atque magnitudinem cavatarum arborum Plinius. Lib. XVI. cap. XL. *Germaniæ prædones singulis arboribus cavatis navigant, quarum quedam & triginta homines ferunt.* Cauci successor Saxo coriaceis Oceano navibus insultabat: unde sic de eo, carmine VI. Sidonius:

— cui pelle salum sulcare Britannum

Ludus,

Ludus, & affuto glaucum mare findere lembo.

Idem verò Plinius, citati libri cap. xvi. post victum Cauçi, Italis ingratum palatis, amplificatore stylo descriptum, quasi stupore defixus, *Et hæ gentes, inquit, si vincantur hodie, à Pop. Rom. servire se dicunt. Ita est profectò, multis Fortuna parcit in pœnam.* Itane profectò est? numquid aspera cum libertate vita post delicatulam est habenda servitutem? Errorem illum hostibus imperatrix Roma precabatur, cum c c x. annis vinci Germaniam, & libertatem ejus acriorem esse Arfacidarum regno, dole-ret. Vitia sua cum armis in devicta transfundi peroptabat. Tencterorum legatus ad Agrippinenses: *Instituta cultúmque patrium resu-mite, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus ad-versus subiectos, quàm armis, valent.* Agricola talibus in Britannia consiliis hyemem absum-sit: namque, ut incolæ deliciarum rudes, eó-que bello faciles, quieti & ocio, voluptatibus indulgendo, litarent, hortari privatim eos insti-tuit, adjuvare publicè, ut templa, fora, domus excitarent. Paullatímque deflexum ad delini-menta vitiorum, porticus, & balnea, & convi-viorum elegantiam: *idque apud imperitos huma-nitas vocabatur, cum pars servitutis esset.* Numquid igitur in pœnam Cauco fortuna pepercisset, si nunquam aquilas ei, legionum numina Roma-

narum, ostendisset? Cauco, qui ab aquilis aliquando victus, instituta sibi luxumque victri-
cium haudquaquam passus est affricari. Cauco,
qui, duce Gannasco, lintres suos, atque paupe-
riem, & cum pauperie terrorem intulit opulen-
tæ atque molliculæ Gallorum oræ: *Prædabundus
Gallorum oram maximè vastabat, non ignarus dices
& imbelles esse.* Ann. XI. Non ætate modò Pli-
nii, sed nostra quoque, vera sunt amissa voca-
bula rerum: æstimatione recta severi, frugalésq;
deteriùs interpretantibus inculti sordidique di-
cuntur. At enimverò non nego, barbarum
quiddam incultumque sapuisse Caucum: sed
opus esse Pliniana miseratione, nego. Id enim
rerum conditor egit, ut ad bene vivendum non
magno opus esset apparatu: unaquæque facere
se beatam regio potest, ac levissimum in adven-
titiis est monumentum. Æmula naturæ consue-
tudo, quæ prædura sunt aliis & intoleranda visa,
mitia suis & amica reddit alumniis. Seneca de
Germanis, in libro de Providentia: *Perpetua il-
los hyems, triste cælum premit, malignè solum sterile
sustentat: imbrem culmo aut fronde defendunt, su-
per durata glacie stagna persultant, in alimentum
feras captant. Miseri tibi videntur? nihil miserum
est, quod in naturam consuetudo perduxit. paulatim
enim voluptati sunt, quæ necessitate cœperunt.*

Finis Libri primi.

I O A N -